

Vsebinska X. zvezka: 

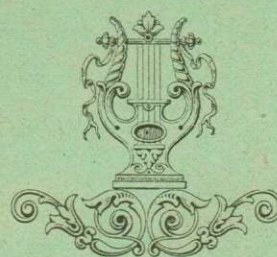
1. Soror Klara — Velenjska. (*Legenda. Zložil A. M.*) 289
2. Luka Vrbec. (*Zgodovinska povest iz 16. stoletja. Sp. Podgoričan.*) IV. Odločni korak. (*Dalje.*) 290
V. Prevare. 292
3. Podobice. VI. Vseh mrtvih dan. (*Sp. — è.*) 296
VII. Trpka usoda. (*Spisal Podgoričan.*) . 297
4. Tri dni pri naših bosanskih bratih. (*Potna črtica. — Spisal J. B.*) 299
5. Karolov most v Pragi. (*Sp. A. Sušnik.*) 303
6. Sveta brata. II. Slovensko pismo. (*Zložil A. M.*) 306
7. Ivan Mažuranić, pesnik in ban hrvatski. (*Priobčil J. D. Konec.*) 307
8. Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in pismu. (*Piše Fr. S. Lekše. Dalje.*) 310
9. Josip Ogrinec. (*Spisal Jos. Benkovič. Dalje.*) 314
10. Čutno predstavljanje. (*Piše dr. Iv. Svetina. Dalje.*) 316
11. Slovstvo. 319
12. Raznoterosti. 320
13. 14. Dve sliki:
Karolov most v Pragi. 297
Marijanišče v Ljubljani. 305



DOM IN SVET

ILUSTROVAN
LIST
ZABAVI IN POUKU.

Urejuje in izdaje
Dr. France Lampe.



V LJUBLJANI.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

„DOM IN SVET“ izhaja dné 20. vsakega meseca na dveh polah in stane za celo leto 2 gld., za pol leta 1 gld.

Uredništvo in upravništvo je v „MARIJANIŠČU“:

Iz prijaznosti posreduje za Ljubljano tudi „Katoliška Bukvarna“:

Ljubimo dom, Spoznajmo svet! Krepi dom — Uči nas svet!



Naše obzorje.

(Dalje.)

V prvem delu torej, ki se zove »Inferno« (pekel), pripoveduje Dante, kako ga je vodil njegov »maestro« Virgilij mimo raznih muk, mimo raznih krajev in prostorov v podzemskem groznem svetu, kjer bivajo pogubljeni. Prideta tudi do goljufov. Ti se pekó v strašnih jamah, polnih goreče smole, kakor vrè v Benetkah v posodah smola, s katero zadelujejo poškodovane ladije. Tu pride za njima mahoma črni sluga peklenjskih sil,

Ostuden zlo, vtelesena ko kuga.

Ta nese na ramah grešnika (ki je bil sedaj umrl), in tudi s kremplji svojimi na petah ga trdno drži. Prišedši do mostú med jamami ga vrže v gorečo smolnato brozgo in zakriči:

Oj, nate ga, ta je stučen (*stolčen*¹),

Sovetnik bil je v Luki slavne Zite,

Le v žarko (*žarečo smolo*) s tem, po pravdi
(*pravici*) bodi mučen.

Jaz vrnem se po druge, slično zvite.

So grče vsi, najhujši je Bonturo.

Tako je ravnal in govoril hudobec, pritiravši v pekel goljufnega svetovalca iz mesta Luke (Lucca), kjer je imel mestni magistrat za zaščitnico sv. Zito. Ko ga je treščil v jamo, ubere jo tako naglo nazaj po isti poti na svet, da pravi pesnik:

Za zajcem tak' izurjen pes ne plane

In jastreb ne iz viš na plašno kuro.

Pogubljeni goljuf se najprej potopi do dna, potem pa pride ves skrčen in sključen na površje. Takoj

Pod mostom pak duhovi so kričali:

Brez prida up je ondi v svete rane

(*Izveličarjeve*)!

Se v žaru skrij, da huje te ne zadene.

In sto železnih bodal ga zgrabi in pahne nazaj v jamo, češ, ako hočeš, da te

¹) Ker je prevod Koseskega dosti trd in težkomeven, izbral sem samo loža mesta in pri-dejal v oklepajih kratko razlago.

ne nabodemo, nikar se ne prikaži iz jame. Tako velevajo tudi kuharji hlapcem, naj potisnejo kosove mesa z vilicami v kotle, da ne ostanejo na vrhu. — Da bi mogel razkazati Danteju ta kraj, hoče iti Virgilij sam k hudobcem in veli svojemu spremljevalcu:

— — — drhal da ne spoznava

Tu tvojega prihoda, se za skalo

Potuhni tam, ki varno brambo dava.

A Virgilij sam od mosta proč obrne zdaj
korake

Gredé naprej po pusto mračnem logi,

Potreba mu je pazbe bilo vsake.

Ko ptujca psi ospejo v selu mnogi,

Ki brižno jih z besedami uteha (*miri*),

Metaje v žrt (*da žró*), kar ima, jim v okrogli.

Tako napadejo hudobci pod mostom bližajočega se Virgilija ter

Nasprot molé mu krampe, kopja, pike,

da bi ga nabodli in raztrgali. A Virgilij jim pové, da niso na pravega naleteli, in pozove enega izmed njih, da bi ž njim govoril. Vsi hudobci zakričé, naj gre hudobec »Repač« (Malacoda) govorit z Virgilijem. Temu razloži Virgilij, da sta prišla on in Dante po božji volji tu sem, in naj se torej nikar ne upira.

Ostudna (*neprijetna*) zanj je bila ta naloga,

Ponižal pak je ostre rogovile,

In drugim djal: pustimo v miru toga (*toga*).

Sedaj pokliče Virgilij Danteja, naj pride iz skrivališča za njim. Dante pride, pa kolikor more, tišči se Virgilija in ne obrne pogleda od vragov, boječ se, da bi ga ne zgrabili. In res so imeli ti skomine, da bi ga prijeli. Že kliče eden izmed njih:

Al' hočete, da nanj se bodši (*z bodalom*) zvrnem?

In drugi odgovarja:

Le urno, daj! in ga jaz v žar zagrnem.

Moral je hudič-Repač vmes seči, da so pesnika pustili. Tudi jima pravi, da se je bližnji most podrl ob smrti Kristu-



Soror Klara — Velenjska.

(Legenda.)

Odpogle so mi žene
 Redovnice svoj stan,
 Prostore posvečene,
 Kjer molijo ves dan;
 Razkazale svetišče,
 Vrtove polne rož,
 V podzemno pa grobišče
 Povédi ti me, mož!
 Užgè cerkovnik svečo,
 Z gospico stopi v rov;
 A ta pred grobno ječo
 Ustavi hod njegov:
 »Postoj! Glej to me mika!
 O, stori mi ljubav:
 Čegava je ta slika,
 In ta obraz čegav?
 Nebešk pogledov svit je,
 V srce mi sega, žgè.
 Ni-li nadzemesko bitje
 Naslikano deklè?
 »Gospica plemenita!
 Obraz je Julijin,
 Podoba pa slovita —
 Redovnic teh spomin:
 To divno lice njeno
 Proslavljali so vsi.
 A zdaj? — Pod hladno steno
 Tu notri mrtvo spi.

Prelepe nje kreposti
 S ponosom zrl je red;
 Le žal, da v dneh mladosti
 Ostavila je svet.«

Zamolklo zaropoče
 V železnih durih ključ,
 In v kamenite ploče
 Tresočá vpre se luč.
 Po kotih tam počiva
 Lobanj tisóč na tleh
 In sanje smrtne sniva
 Na zrušenih kosteh. —
 In deva gleda rake
 Z imeni slavnih žen,
 In gleda kostenjake,
 Nesprosne smrti plen.

Od krste pa do krste
 Cerkovnik hodi ž njo;
 Imen ji kaže vrste
 Rodbin iz znanih sto.
 A tam poleg globeli
 Pokaže on molčé
 Na ploči zatemneli
 Izsekano ime.
 Posveti s svečo v rako,
 Razbrska v njej kosti:
 »Poglejte sliko t a k o:
 Tu Julija leži.«

Z Velénj gospici strese
 Kostí in mozeg mraz,
 Oči jí zasolzé se,
 Obrne proč obraz.
 V ročice bele joče
 In kliče in ječí:
 »O mož, je-li mogoče?
 To Julija pač ni!
 Kako obraz na steni
 Uzor predstavlja tak?«
 A hladno mož omeni:
 »»To njen je kostenjak!««

Ostavita grobišče,
 Devici ni mirú:
 Korak jí več ne išče
 Velenjskega gradú.
 K redovnicam se vrne
 Na prostor posvečen,

Kaj čuti, jim odgrne —
 Razkrije svoj namen. —
 * * *
 Pa čas je zob nabrušen
 Zastavil v samostan:
 Do tal je zid porušen,
 Molitve glas pregnan.
 Stojé pa spodaj groblje,
 In ni jim mar razpad,
 Tam stene le je globlje
 Izklesal smrti glad;
 Tam krije krsta stara
 Okostje Juliji,
 Ob njih pa Soror Klara
 Velenjska mrtva spi.
 Razjedena odela —
 Pogled izdolben, vdrt —
 Reži lobanja bela —:
 Tako caruje smrt.

A. M.



Luka Vrbec.

(Zgodovinska povest iz 16. stoletja. — Spisal Podgoričan.)

IV. Odločni korak.

(Dalje.)



Ko v torek zjutraj ni bilo še od nikoder gospoda Blaža, ni dvomil več cerkovnik, da je ali ubit ali pa zaprt. Tako dolgo bi mož prostovoljno nikakor ne izostal z doma.

Tu začnó Črčku še druge misli beliti glavo. »Ako ne bode katoliških duhovnikov in ako ne bode maš in drugih cerkvenih opravil, kaj pa bode z mojo službo? Cerkovnika bodo odpravili, mene zapodili, in iskati bodem moral drugodi kruha.« Tako je sklepala njegova priprosta, vendar umna glava. »Sedaj je čas, da delam, ali pa nikoli več. Gospoda Blaža moram dobiti. Ako ugonobé

njega, potem je odzvonilo pri nas stari veri.«

Tudi to jutro se je sešlo mnogo radovednih ljudij. Zvedavo so se ozirali, idoč proti cerkvi, na župnikovo bivališče, ali ni morebiti tam kake izpremembe. Ne opazivši ničesar — bilo je zunaj hiše vse po navadi —, šli so do cerkve in se pred zvonikom zbirali v gruče. Danes se cerkovnik ni obotavljal pri raznih opravilih, tudi ni miril ljudij, ampak ko jih vidi dovolj pri cerkvi in jih pregleda, češ, ali se more nanje zanašati, pozove jih, ali ne bi šli ž njim v župnišče. Vsi moški so pripravljeni. A ker je cerkovnik slutil, da utegne biti pri župniku vsaj nekoliko ljudij za varstvo

skritih, nasvetuje, naj se tudi njegovi spremljevalci nekoliko oborožé. V naglici pograbijo, kar kdo more: kak kol, kamen ali kaj drugega. Orožje, dasi tudi majhno, dá človeku več poguma. Tako gre truma, kakor sovražnik proti trdnjavi. Dospevši do župniških vrat, ki so bila samo priprta, veli cerkovnik svojim ljudem, naj čakajo pred vežo, on pa gre sam po stopnicah, vstopi in se postavi prav pogumno pred župnika. Ta je bil ravno vstal.

»Kaj hočeš?« vpraša župnik in pomežikne prišedšemu Leonhardu. Oba sta se delala pogumna, a Črčka to ni oplasil, ampak mu še potrdilo prejšnjo vero.

»»Prišel sem vprašat, kje so gospod Blaž. Prosim, povejte mi, da povem ljudem, ki me čakajo in hočejo vsakako vedeti.««

»Jaz ne vem, kje je, in mi tudi ni nič mari!« odvrne gospod Luka.

Črček obrne parkrat svoj klobuk v roki, popraska se za ušesi ter reče: »»Gospod župnik, jaz bi stavil, ne vem kaj, da vi veste, kje so gospod Blaž, in še enkrat vas prosim, povejte mi, da povem ljudem in jih pomirim, če ne, ne vem, kaj bode. Jaz mislim, da za vas ne bode dobro.««

»Kaj? Žugati se mi drzneš?« zadere se župnik in plane proti cerkovniku.

»»Jaz sem hotel reči, da se vam ne bode dobro godilo, če imate vi gospoda Blaža zaprtega!«« reče Črček in prime za kljuko.

»Poberi se!« zakričita ob enem Luka in Leonhard.

Črček si ne dá dvakrat reči, ampak, kolikor je mogel naglo, bil je skozi vrata in je stal pred ljudmi. Pové jim, kaj je slišal in kaj sam misli. Kar je pričakoval, to se je zgodilo. Ljudje so hoteli takoj planiti v hišo, tembolj, ker so se od znotraj za cerkvenikom vrata

nagloma zaprla. Črček jim je prigo-varjal, naj ne storé nikomur nič žalega, a ni pričakoval dosti uspeha od opominov.

Naj mi dovoli čitatelj, da naslikam naslednji prizor le površno. Bilo je, kakor ob hudi uri. Domača družina se ni nič ustavljala, a molčala, ko jo je Črček izpraševal; mladi župnikov pastir pa izdá iz strahú Blažev zapor, in kmalu je dihal dobrepoljski kapelan sveži vzduh, veseleč se slobode.

Sedaj, ko so ljudje vedeli, kaj sta mu ona dva učinila, in da sta ravnala ž njim kot s hudodelcem, zavrela jim je kri in planili so po pohištvu, razbijajoč in pokončujoč vse, kar se je dalo zdrobiti. Drugi so hiteli v prvo nadstropje, kjer sta bivala ona dva. Prideró v sobo in preklinjajoč ter roteč planejo nad-nja. Župnik se sedaj ni ustavljal, ampak potrpežljivo prenašal trde pesti, ki so mu padale po glavi in po hrbtu.

Bolj srčan je bil Leonhard. Zgrabi za stol in začne mlatiti okrog sebe. Toda ne dolgo, ker kmalu mu iztrgajo stol iz rok, in nekdo ga prav z istim stolom mahne po glavi, da se mu ulije kri in se zgrudi kakor nezavesten. Krvi se prestrašijo, — krvi duhovnikove. Umaknejo se, zapustivši sledove strašnega maščenja. A ko se pomudé še nekoliko pred usodno hišo, začne leteti kamenje nad-nje. Hitro je nekoliko ranjencev. Spogledajo se: »Luteranci, luteranci!« zakričé in nekaj pogumnih jo udere na ono stran cerkve, od koder je letelo kamenje. Zares, za cerkvijo je bilo precéj luterancev, ki so jih pozdravili z groznim krikom in kamenjem. Ko pa pridejo za prvimi še drugi privrženci Blaževi, pobegnejo luteranci. A na obeh straneh je bilo nekoliko ranjencev, ker tudi katoličani niso samo gledali. — Žalosten, jako žalosten čin v tej igri človeške

strasti in slabosti, — tem žalostnejši, ker je v njem igral duhovniški stan tako žalostno ulogo!

Župnik Luka je bil le nekoliko opraskan in udarjen. Pomagal je Leonhardu na noge. Leonhardova rana ni bila nevarna, vendar ni bilo upati, da se bode kmalu ozdravila.

Poslednji dogodek je dobrepoljskega župnika potrl popolnoma. Izprevidel je, da jo je zavozil, da ni bila prava pot, po kateri je hotel priti do namena. Čitatelj se morebiti čudi, da je naš junak ravnal tako neprevidno. A če pomislimo njegov značaj, njegovo neodločnost in nesamostojnost, zaradi katere se je raji ravnal po drugih, kakor da bi sam delal ukrepe in jih izvrševal, zjasni se nam, zakaj se je tako godilo. Da so Blaža ujeli in zaprli, to je nasvetoval in ukrenil njegov tovariš Pavšalek. Izvestno bi se bilo zanj in za protestantovstvo v Dobrepoljah mnogo ugodneje zasukalo, ako bi bil takoj prvo nedeljo pogumno nastopil kot oznanjevalec nove vere in ljudstvo pridobival zanj. A on ni bil mož za tako delo.

Kam sedaj? V Dobrepoljah ne more ostati, na Turjak iti ga je sram, torej v Ljubljano! »Da, v Ljubljano! Tam bodem varen in tam hočem čakati, kako se bodo stvari zasukale. Naj drugi delo dokončajo, katero sem sam začel.« Tako je sodil dobrepoljski župnik, pobral svoje zlato in dragocenosti, in v sredo zjutraj na vse zgodaj, še v temi je zarezgetal njegov konj Dobrepoljam v slovo.

Pavšaleku je bil naročil, naj sporoči o nevarnosti na Turjak, ter naj prosi pomoči in varstva.

Brez posebne nezgode je prijahal Luka do ljubljanskega ozidja in brez težav, vendar nekako pobit in otožen je jahal v mesto skozi karlovška vrata.

V. Prevare.

Kakòr poprej, prejden fmo bily preobèreneni, fmo bily od hudizha h dobrimu vjeti in svesani, inu Bogu supèr: taku vshe sdaj po preobèrnenju, fkusi gnado S. Duha spet flobodni, volny inu lufhtni poftanemo, Bogu in njega voli pokorfzhino fkasati. *Dalmatin.*

Od takrat, ko je dobrepoljski župnik prijezdil v Ljubljano, do danes, izpremenilo se je do cela kranjsko stolno mesto. Borne hišice so se umaknile ponosnim poslopjem in kmetiški ljubljanski meščani v obleki iz domačega sukna po domačem kroju so se preoblekli v slabo in drago nemško sukno po francoski šegi. In kaj bi dejal ljubljanskim gospem in gospodičnam! Pa pustimo to, saj vémo, da si nihče izmed nekdanjih meščanov ne želi priti na sedanji svet, niti Luka Vrbec, ako se mu tudi ni ob onem času prijetno godilo.

Ko je prijahal po Florijanskih ulicah čez Stari Trg, ki je bil takrat jako lep, in mimo Tranče na Mestni Trg, obstal je pred hišo, ki je bila takrat izmed najlepših v Ljubljani; konja je peljal sam na dvorišče. To je bila hiša njegovega brata Blaža. Sprejem ni bil nič kaj nenavaden, ker dobrepoljski župnik je obiskal večkrat svojega brata. Ako povemo, da sta si brata segla v roko, objela in se poljubila, in da so gostu dobro postregli, povedali smo vse, kar je treba.

Brat Blaž je bil res vesel prihoda bratovega, tembolj, ker je kmalu zvedel, da je šlo bratu v Dobrepoljah za življenje. Zato je priredil bratu, kolikor se je dalo prijetno bivališče, zakaj, da bi se župnik kmalu zopet v tako nevarnost povrnil, na to nista hotela misliti.

Drugače so ga pa sprejeli luteranski pr-
vaki ljubljanski in Marjeta Vodopivčeva.

Razun reformatorjev in predikantov
so bili tedaj na čelu novoverskega gi-
banja nekateri možje, katerih imena se
nahajajo na zamazanih in zaprašenih
listinah zapisana s pokvarjenim pravo-
pisom, ki se glasé menda tako-le: Da-
nijel Volčjak, Baltazar Knapp, Dominik
Srakar, Gašpar Kosar, Dijoniz Kačar,
Dizma Štrenar, Feliks Čavelj i. dr. Ko se
je raznesla po Ljubljani novica, da je
ubežal iz Dobropolj župnik in da se
neče več brigati za luteranstvo, vzbudila
se je proti njemu huda nevolja med
vnetimi protestanti. Možje, ki so govo-
rili prvo besedo, obsojali so neusmiljeno
Luka Vrbca, češ, da je omahljivec in
zajčje narave.

»Baba!« dejal mu je Dizma Štrenar,
s katerim sta bila v mladosti dobra pri-
jatelja, tri dni po prihodu njegovem na
luteranskem shodu pri Knappu, kamor
je prišel tudi Luka. Ako tudi se ni mogel
župnik bahati s posebnim pogumom,
razjarilo ga je vendar to ravnanje. Ru-
deče njegovo lice preminjalo se je kar
v modro in oči so se srdito upirale na
predrzneža. A ta je še ponovil svojo
zabavljico, ker takrat v priimkih niso
bili izbirčni.

A brat, ki je veljal mnogo med so-
verniki, ni pustil tako zmerjati brata.
»Ako kdo še enkrat kaj takega izgovori,
od te ure nisem več vaš, jaz, Blaž Vrbec!
Ali je to evangeljsko?«

»»Zakaj pa več ne služi ta lepi žup-
nik sveti luteranski stvari?«« odgovarja
vneto Dizma.

»Saj služim in sem ji zvest!« odvrne
Luka sam in se težko premaguje.

»»Ha, ha, služiš! Pa kako! Ali se to
pravi služiti pravemu in čistemu evan-
geliju, ako brusiš pête takoj ob naj-
manjši nevarnosti?««

»In pa jezik doma med štirimi ste-
nami!« dostavi Danijel Volčjak.

»»Zakaj si pobegnil, vprašam te še
enkrat? Govôri in operi ta svoj sramotni
čin, kolikor ga sploh oprati moreš!««
govori dalje Dizma.

Sedaj je Luki odveč. Njegovo miš-
ljenje in prepričanje sili na dan. Ne
more se ustavljati, marveč govori:

»Vprašam vas vse, kar vas je tukaj:
Kateri bi stavil svoje življenje v gotovo
smrtno nevarnost za čisti evangelij in
za nauk Lutra Martina?«

»»Vsak!«« odvrne Dominik Srakar.

»Jaz pravim, nobeden izmed vas, in
tudi med drugimi luteranci je malo
takih. Da, tu med nami se dá vse go-
voriti: ali pojdite tje doli med nečiste
papežnike, med katoliške volkove, tam
bode drugače! Nikdar si nisi svest, da
te kdo ne pobije s kolom, ali ti pa za-
podi noža do ročaja med rebra.«

»»Prazno besedičenje!«« reče Danijel
Volčjak. »»Ti bi bil moral tam ostati, kjer
si bil, pa ne zbežati; tam bi bil lahko
mnogo za luteranstvo storil.««

»Ne izgovarjaj se, brat Luka!« reče
nato nekoliko mileje Dizma Štrenar;
»oprati svojega dejanja z besedo ne
moreš: z dobrim dejanjem moreš po-
praviti svoje slabo dejanje. Ker si lu-
teransko stvar v Dobropoljah izdal, mo-
raš iti zopet nazaj ter brž popraviti, kar
si zagrešil.«

»»Moj brat ne pojde nazaj!«« reče
srčno Blaž Vrbec. »»Jaz ga ne pustim.
Luka je moj edini brat in jaz ne morem
trpeti, da bi šel v smrtno nevarnost.
Ako gre kdo drugi rad, naj gre, jaz mu
dam še denarja, kolikor ga hoče imeti.««

»Ne poteguj se za svojega brata,
pravoverni meščan ljubljanski, in ne
dajaj mu potuhe! On mora iti nazaj,
da si luteranstvo tam zopet opomore.
Ako ne pojde, imeli ga bomo za iz-

dajalca in odpadnika, njegovo ime se bode v družbi pravovernih ljubljanskih meščanov le z gnusom in zaničevanjem izgovarjalo vse večne čase«, reče zopet odločno Dizma.

»Ali se drugače ne dá popraviti?« vpraša Blaž, ki bi bil brata na vsak način rad rešil iz zadrege.

»Drugače se ne dá in se tudi ne spodobi; za svoj greh se vsak sam pokôri, vsak sam popravlja svoje napake! Tako je bilo in tako naj bode tukaj!« dé Gašpar Kosar.

Tako in enako se je govorilo na shodu. Luteranci so vedeli, da ne bode Luka zapustil sedanje poti, predaleč je bil že prišel; zato so govorili tako brezobzirno in pritiskali ubogega Luko. Tudi ta je izprevidel, da sedaj mora ali plavati ali utoniti. Torej mu ni kazalo drugega, kakor udati se in storiti po volji verskih tovarišev. Šel je z bratom domov, a bitko je vzdihoval. Težko ga je bilo pogovoriti. A ena oseba mu je bila še v mislih, ki bi ga mogla odškodovati za vse trpljenje in za vse sitnosti — Marjeta; to je hotel sedaj najprej videti in ji potožiti svoje grenkosti.

Lepa navada je bila že tedaj med ženskami, da so se za vsako reč pobrigale in jo takoj zvedele. Zato se ne smemo čuditi, da je kmalu tudi Marjeta vedela, zakaj je prišel njen prijatelj Luka v Ljubljano.

Vodopivčeva hiša je stala ob levem bregu Ljubljanice. Krasno se je dvigalo ponosno poslopje nad bregom, bilo je zidano popolnoma po beneškem vzoru. Pod hišo — ako je nečemo imenovati palače — bile so kamnate stopnice do vode; poleg njih je bil privezan okusen čolnič, pač last Vodopivčevih. Bilo je prav prijazno tu — sloneti ob oknu in uživati še dosti toplo jesensko sapico. Tu v prvem nadstropju, na dosti ši-

rokem pomolu, je bilo vse zapleteno z zelenjem in cvetličjem, kolikor ga more roditi in gojiti ljubljansko podnebje. Tu se je mudila rada Marjeta. Tu jo je našel ta popoldan Luka Vrbec. Ko odpre vrata in se hoče približati, kar obstoji. Res zalo bitje — ta ženska! V lahni, svetli obleki, po tedanji šegi precej nagubani, je sedela neskrbno med zelenjem. Vetrič se je igral z njenimi lasmi, kateri so sedaj — seveda ne vselej — prosto viseli in se usipali po belem tilniku. O gospod Luka! — nevarna je ta pot! Razumevamo, zakaj si se v veri izpodtaknil in padel. V svetih pismih si čital: »Zavoljo ženske lepote se jih je že veliko pogubilo, in iz nje se poželjivost kakor ogenj vnema. Ne beseduj se ž njo, da se tvoje srce k nji ne nagne in ne padeš v pogubo!« Naj čitatelj ne zameri pisatelju teh besedij, a čuti pač sam, da mu je težko, bivšega duhovnika spremljati po tej poti.

Lahna rudečica je oblila Vodopivčevo, ko je ugledala Luko, katerega je že dva dni pričakovala zaman. Skoro se je srdila nanj. Ni mogla reči, da ji ni bil ljub ta obisk. Zakaj? Dušeslovec vé, da nobena reč tako ne mika ženskega srca, kakor rêči si: »Ta je v moji oblasti, temu jaz gospodujem.« Enako je bilo v Vodopivčevi. Ako že prej ni marala zanj iz nagnenja, marala je še manj sedaj, ko je bil luterancem v zasmeh in katoličanom v grozno izpodtiko. A zdel se ji je dober, da ji služi, saj je vendar le zanimiva oseba in cela Ljubljana je govorila o njem. Kolika slava, ako bodo rekli, da se klanja, da je pokoren on lepi Vodopivčevi Marjeti!

Tako je mislila naša »junakinja« in te misli so se ji vse h krati usiljevale, ko jo je pozdravil župnik, na njen prijazni migljej bliže stopil, in podano roko ponižno poljubil.

Zopet prosi pripovedovalec dragega čitatelja, naj mu oprostí, ker ne opisuje tega župnikovega obiska natančno. On sicer ljubi zgodovinsko natančnost, a zdí se mu ta prizor, dasi jako poučen, vendar prežalosten, da bi ga slikal z mičnimi barvami, kakor bi ga slikal marsikateri drug pisatelj.

Mračilo se je in jako prijazen jesenski večer je pozdravljal Ljubljano, ko je prihajal Luka proti bratovemu domu. Po ulicah je bilo mnogo ljudij, ki so se mu zvedavo ozirali v obraz, a on se za to ni ménil. Tu pa tam je še sam seboj govoril: »Tako torej! Sedaj še ne dá besede. Ne more me spoštovati. Kdaj pa? Kadar me ubijejo! O, meni se nekaj zdí! Kaj pa, ko bi bilo vse to le igrača z menoj in bi bil jaz v ti igri zaigral že vse: vero, srečo, poštenost — vse, vse!« In postal je mož, pa zopet jo hitreje ubral po poslednji veliki ulici. »Nič, naj velja, kar hoče! Bodi si tudi igra, izigrati jo hočem in pokazati, da tudi jaz kaj morem. In potem — da, potem si vsaj tukaj pripravim nebesa, zakaj za one, za tamošnje mi je že odpela. Ali mi jih bode Luter odprl? Ha, ha! Luter! Ali jih morem drugodi iskati, kakor si jih ti? In vendar, vendar! Kako je tēma, Luka, kako je tēma! Kdaj bode svetlo?« — — — Tako so se podile misli Luki po glavi, in tudi uhajale mu besede. Zavedel se je bolje, ko je stopal po stopnicah v svoje bivališče. Bil je čmeren, slabe volje. Zopet je omahoval. Tudi bratu ni bilo všeč, da bi se vrnil v Dobropolje. Zato mu je svetoval, naj gre raji kam na Nemško, kamor bi pozneje, ako bi se stanje luteranstva na Kranjskem poslabšalo, prišel tudi sam za njim.

Ko se je naš junak še nekoliko dnij obotavljal, prideta nepričakovano dva

jezdeca pred Blaževo hišo v Ljubljani, in se predstavita gospodarju ter župniku kot poslanca s Turjaka. V pismu, katero sta prinesla, pozivlje Krištof Turjaški, naj dobropoljski župnik nemudoma pride k svoji čedi, ker ga hoče on sam varovati in ker je nova vera poslednji čas dobro napredovala.

Isti in drugi dan se je Luka Vrbec v Ljubljani poslavljal. Ali je vzel seboj mnogo sladkih nad? Kdo vé?

Bilo je prve dni v začetku oktobra, ko prijezdijo na večer v jako slabem vremenu trije možje pred Turjak. Od jezdecev in od konj je kar lilo, tako jih je močil dež, torej ni čuda, da so čakali nepotrpežljivo, kdaj se odpró močna grajska vrata. Konji so nemirno bili ob tla, dva jezdeca sta pa klela počasnega vratarja. Naposled se vendar odpró vrata in s svojim spremstvom stopi Luka Vrbec na grajsko dvorišče.

Za našega junaka ni bila prijetna ta noč med novoverci na Turjaku. Zlasti sam Krištof Turjaški je hotel s strahovanjem obvladati župnika. Edini Jurij Kobila je imel zanj prijazno besedo; kazal mu je prejšnje nesrečno stanje, ko je bil še v papeštvu, in sedanje nade za časno in za večno življenje, češ, sedaj je še le Bogu ljub in drag, torej naj se ne straši, ako ga Bog tudi poskuša.

Koliko so pomagali ti nauki, to je težko povedati. Izvestno pa je, da ni mogel umeti gospod Luka, zakaj bi neki bil ljub Bogu in ljudem, saj so znamenja vse drugače kazala. Ko se je tem znamenjem pridružila drugo jutro dvanajstorica oboroženih hlapcev turjaških, ki naj bi spremila župnika v Dobropolje, in je jahal župnik v njihovi družbi k svoji čedi, ni vedel, ali je on njih poveljnik ali jetnik.

(Dalje.)



Podobice.

VI. Vseh mrtvih dan.

Vseh mrtvih dan!
Bledó trepeče nad grobovi
Tisóč svetíl,
In križe, kamne vrh gomíl
Jesenski venčajo cvetovi —
Vseh mrtvih dan!

S. Gregorčič.

Bil je spominski dan vseh mrtvih pred nekaj leti. Trume ljudij so hitele proti kraju, kjer se je razprostiralo danes tako okrašeno mrtvaško mesto. Ob palici je korakal sivi starček, morebiti poslednjič na pokopališče, vsaj ga skoro ponesó štirje pogrebci za vselej tje gori; tam je hitela mlada mati z nekoliko otročiči, gotovo so hiteli obiskat onega, kateri jih je vse hranil, a sedaj počiva v hladnem grobu. Bilo je gospóde, siromakov, starih, mladih, moških, ženskih, dece, saj je imel vsakdo tam kakega znanca, tam, kjer je veliko gomil novih in starih. In prav je, da se vsakdo spomni svojih pokojnikov in jim položi venček na hladno gomilo.

Med drugimi sem korakal tudi jaz; nisem sicer imel tam nobenega znanca, ali tudi v tujini se lahko spominjaš dragih umrlih svojcev.

Prispel sem na pokopališče. Kako je bilo okrašeno mirno, mrtvaško mesto! Lučica pri lučici je gorela, druga svetleje od druge. Lepo so bili opleteni kameniti spomeniki, jesenske cvetke so ob njih tožno povešale svoje glavice. Kaka razlika je tu med grobovi! . . . Da, le pod gomilo smo si vsi enaki.

Postal sem pri veličastnem spomeniku. Napis mi je povedal z zlatimi črkami, da počiva pod spomenikom mlad mož. Na gomili so bile posajene razne

cvetice, poleg njih je brlelo dosti, dosti lučic, okrog mramornega spomenika se je vilo dosti vencev.

Pred spomenikom je stala v črni obleki mlada gospa: bila je pokojnikova soproga in plakala. Z belo rutico si je otirala solzé s krasnega, bledega lica in tožno zrla na prekrasni spomenik. Izvestno jej je bil drag oni, kateri počiva pod spomenikom . . . Smilila se mi je revica in odšel sem otožen dalje.

Prišel sem uprav na zadnji kraj pokopališča. »Oj, tu so grobovi siromakov!« vskliknil sem in nisem se motil. Postal sem pri novem grobu. Okoli malega, lesenega križa se je vil priprost venček iz gozdnega mahú, a na grobu sta goreli dve svečici tako svetló, tako otožno . . . Pred grobom je klečal mlad mož in ni plakal. Oko mu je zrlo tožno na gomilo; na suhem, bledem obrazu in pa po obnošeni, revni, vendar snažni obleki, sem spoznal, da mu nesreča ne prizanaša. Sklenil je k molitvi svoje koščene, žuljave roke in molil. Poleg njega so klečali trije otročiči, trije angeljci. Tiho so ihteli, ker so videli očeta žalostnega, čeravno niso vedeli dobro, zakaj, niso umeli, kaj jim je bila ona, katero krije ta tiha gomila.

Obrnil je mož svoje blede obličje k otročičem in jim dejal: »Molite za svojo dobro mamico!« . . . dalje ni mogel, solzé so ga oblile, a plakali so z njim tudi nedolžni otročiči: mamica, dobra mamica bila jim je ona, katera spi v tej gomili večno spanje . . .

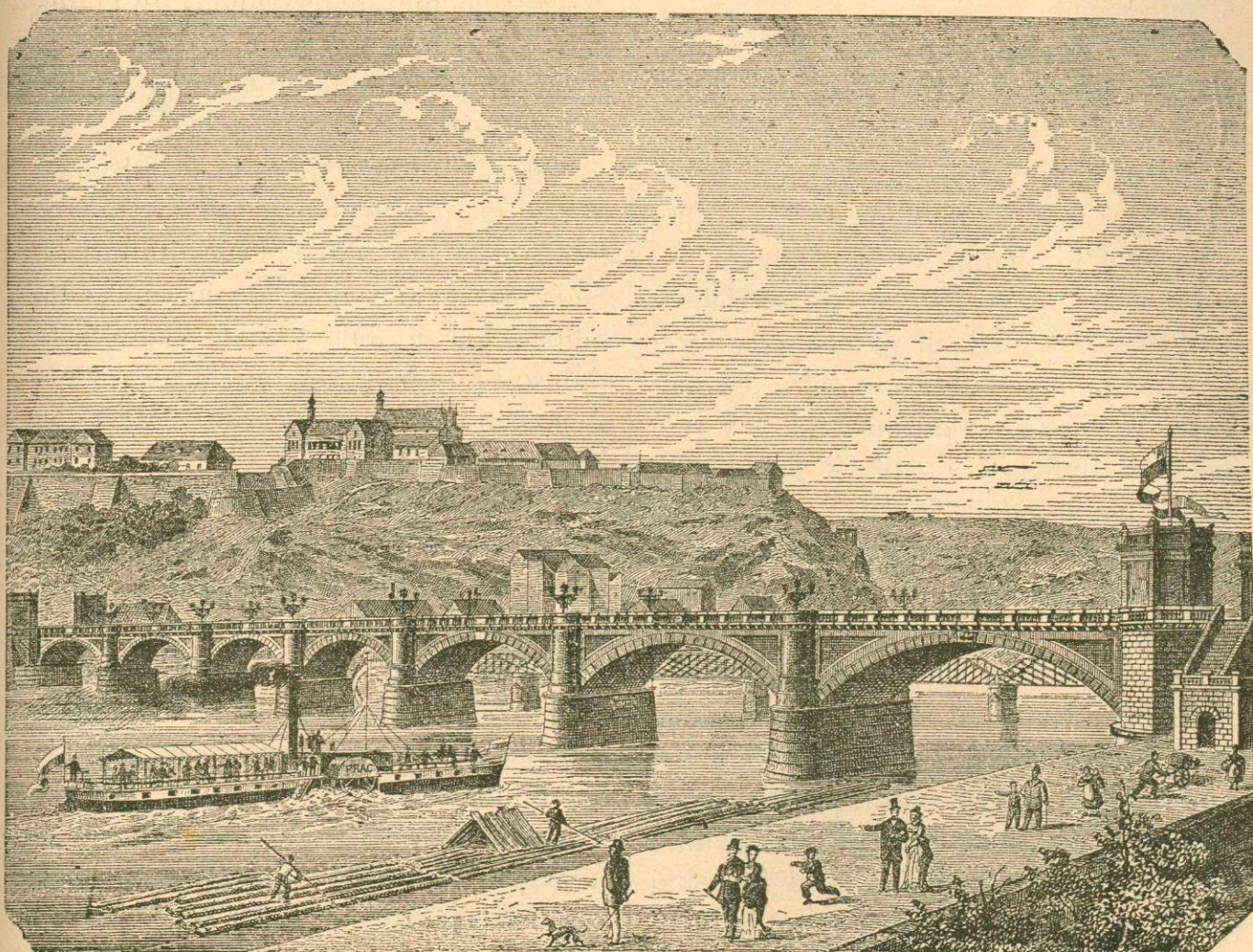
Nisem mogel dalje gledati tega tožnega prizora, odšel sem molčé dalje . . . zapustil sem kraj žalosti — tožno mrtvaško mesto.

* * *

Zopet je prišel vseh mrtvih dan. — Vse je hitelo na pokopališče in tudi jaz sem odšel. Slučajno sem prišel blizu groba, kjer je stala lani mlada, žalostna vdova, katera se mi je tako smilila. Da, tudi letos je stala tam, vendar kako izpremenjena! Lep obrazek ji je pokri-

vala lahka rudečica, okolo malih ustnic se je gibal smehljaj, in mirno je slonela ob roki drugega moža. — »Oj ženske solze«, vskliknil sem, »kdo bi vam verjel!«

Odšel sem dalje tje med siromake. Spomnil sem se groba siromakove žene in poiskal sem ga. O kako osamljen je bil letos ta grob! Saj je bil lani pri



Karolov most v Pragi; deloma porušen v povodni dné 4. septembra t. l.

njem mož in pa troje malih otrók! Kaj jo je tudi on že pozabil? — Ne, ne! Stara ženica tam blizu popravlja joča nekatere lučice, pové mi vse. Ta mi pokaže nov grob poleg ubornega križa, s popolnoma enakim križem. Tu je pokopan mož. Ne, ni pozabil svoje žene, le preselil se je z enim otročičem svojim tje k njej v boljšo večnost. Druga dva pa so vzeli ljudje v razna kraja.

Zaplakalo mi je srce v prsih in spomnil sem se tedaj:

»Vas, zabljeni grobovi,
Kjer križ ne kamen ne stoji,
Ki niste venčani s cvetóvi,
Kjer luč nobéna ne brlí.« —

—è.

VII. Trpka usoda.

»Mati, koliko je že ura?« oglesi se drhtajoč dekliški glas. »Oh, kako sem lačna! Bratec še ni od nikoder; zdi se

mi, da sem zelo bolna; o, kako se mi vrti v glavi, kako me noge bolé, kako sem žejna!»

»»Še malo potrpi, da pride Mirček domov««, tolaži jo mati. »»Ljudje se bodo usmilili prijaznega, v mrazu prezebajočega dečka ter mu podarili kak darek, da si kupimo drv in kruha. Kako je težko šel prosit! Bog se ga usmili!««

Po tem pogovoru med bolno materjo in hčerjo je bilo v sobi tiho kot v grobu.

Milka, tako je bilo hčerki ime, je zaspala pri materi, mati pa je premišljevala svoj in svojih otrôk žalostni položaj. Skrb jo je trla, ko je gledala v bodočnost. A nada ji ni ugasnila. Bog ji bode pomagal tako ali tako. Še najrajša bi šla za svojim možem — v večnost, a ljubezen do otrôk jo je vnela, da je želela še živeti, da bi videla srečna svoja ljubljenca. Naposled tudi ona zadremlje.

V sobi je bilo kaj neprijetno. Po zakajenih stenah so se svetile vodene kapljice, v zamrzlih oknih so bile nekatere ploče ubite, votli prostor pa s papirjem zamašen. Na ognjišču je bilo nekaj nepomite posode; miza in nekaj slabih stolov je stalo v kotu in dve postelji, skoro brez oprave, sta stali ob zidu. In mrzlo je bilo v tej sobi, mrzlo!

A kdo je tako nesrečen, da mora tukaj bivati? — Mati z dvema otrokoma je revna vdova podčastnikova, kateri je v bitki pri Solferinu padel za domovino. Vdova ni dobila po smrti svojega moža nikake pokojnine, živiti je morala sebe in svoja otroka z delom svojih rôk. Dokler je bila zdrava, bavila se je z delom svojih rok uspešno; a ko jo položil bolezen na postelj, začne se grozna beda. Hči Milka si je bila prislužila

nekaj novcev s pletenjem, a tudi ona je zbolela v najhujšem mrazu.

Nekaj dnij so še imeli živeža, potem so morali stradati. Naposled sprosi svojega sinčka, da je šel prosit milodarov.

Proti večeru prebudi mater mili hčerkin glas. »Oh, še zdaj ga ni«, vzdihne mati; »gotovo se je Mirčku kaj hudega pripetilo; o bridka usoda!«

Kako je bilo materi hudo, ko je gledala lačno hčerko! Sama je bila lačna, a trpela je; tem bolj se ji je smilila bolna hčerka.

Naposled vstane ter se hoče obleči, da bi šla za hčerko jedi prosit. A preveč je bila oslabela: niti obleči se ni mogla. Sedaj je še le vedela, da je tudi sama bolna, kar je bila v svoji materinski ljubezni pozabila. Onemogla leže zopet v posteljo, tolažeč hčerko, sama pa bridko jokajoč.

Kmalu stopi kakor nalašč neka postarna gospa iz ravno iste hiše v mrzlo sobo, da bi naročila nogavic. Kako osupne, zagledavša dve slabotni bolnici! »Za Boga, kaj pa je vama? Kje je Mirček?« vsklikne gospa. Mati pové celo zgodbo ter poprosi gospo juhe za bolno hčerko.

Gospa gre urno po juhe in kruha, mati pa vzbudi hčerko, ki je zaspala zaradi slabosti.

Urno se vrne gospa, prinese juhe in kruha za obe bolnici in drv ter sama zakuri v peč, da bi se soba nekoliko ogrela.

Željno je popila Milka malo juhe, veliko je ni mogla, nekaj je pa zaužila mati; vsega si ni upala, da bi še nekaj ostalo za Mirčka.

Gospa se poslovi in obljubi, da pride zvečer. Mati se nekoliko upokoji, ko odleže mraz, le Mirček jo skrbi čim dalje bolj. Predolgo ga ni domov; tema in mraz ne obetata nič dobrega.

Zvečer pride gospa v sobo. Mati ji urno potoži svojo veliko skrb. Gospa gre po deklo ter jo pošlje v mesto iskat Mirčka.

Čez dobro uro se zasliši na hodniku hoja. »Oh sedaj gre pa Mirček«, pravi vesela mati. Res je prišel Mirček, pa ne sam, ampak prinesla sta ga dva strežaja zmrznenega. »Mirček? kaj pa je tebi?« klikne mati ter se zgrudi v posteljo. »Usmiljeni Bog!« še zaječi in prsi se ji tresoč dvignejo; potem obstane mirno. Milka pa je milo jokala za bratcem. Dobra gospa še pošlje naglo po zdravnika, da bi pomagal, ako se dá še kaj pomagati. A ni bilo treba. Materino srcé je bilo že nehalo bítí. Stopivši k Mirčku pa reče zdravnik: »Škoda za tako mlado bitje, da je zmrz-

nilo! Od mraza je zaspal v snegu; ko se je stemnilo, niso ga ljudje videli in tako je zmrznil.« Tudi pri Milki je rekel, da je že prepozno. In mati? Srčni mrtvoud jo je rešil vseh skrbij in bolečin.

Tretji dan so nesli mater in Mirčka pogrebci na pokopališče, hčerka je pa umirala. Še predno so se pogrebci vrnili, zatisnila je gospa mrtvi deklici oči. Odnegli so jo potem pogrebci ter jo pokopali poleg matere in bratca. Vsi trije, mati, sin in hči počivajo v smrti združeni, drug poleg drugega.

Ali ti niso združeni tudi v nebesih?

More-li biti taka trpka usoda — poslednja usoda človekova?

Podgoričan.



Tri dni pri naših bosanskih bratih.

(Potna črtica. — Spisal J. B.)

Ej Abdô, daj kompu ovamo — brzooo!« — kričal sem nekega lepega jutra v toplem avgustu z vso močjo svojega grla na savskem bregu v prijaznem Kobašu. Kričal sem bosanskemu brodarju, da pribrodi s »kompo«, kateri pri nas rekamo brod, čez Savo in prepelje naš voziček s konji, kočijaža, mojega prijatelja in pa mojo malenkost na ono stran, v ponosno, gorato Bosno. Sava je široka in moj Abdija in njegov sivobrati drug Mohamed imata pač dosti opravila, da spravita veliko, nerodno »kompo« na našo stran; dotlej vas še lahko seznanim s ponosnim Kobašem, kateri se z belimi hišami tako prilega lepemu savskemu bregu. Velike, ponosne hiše, kakoršne

nahajaš samo pri bogatih Posavcih bivše Vojne Krajine, vrsté se v lepem redu prav tik Save. Ne vrsté se pa v eni dolgi ulici, kakor pri drugih graničarskih vaséh, kjer so se smele zidati hiše samo ob cesti, ampak v lepih ravnih ulicah, katere se na mnogih mestih križajo; tako je podoben Kobaš nekakemu mestu. In res nazivali bi ga lahko mestice, ali vsaj lep trg, če ga gledamo iz daljave. Njegovo lepoto posebno povzdigujeta lepa zvonika katoliške in pa pravoslavne cerkve, katerih strehi se lesketata v solnčnem blesku kakor dva svetla biserja. Lep je Kobaš z belimi hišicami, kakor bel labod, ki je razprostrl svoje peroti in se uspenja ob zelenkasti Savi. A da ga vidiš v mesečni noči na

visokem savskem nasipu! Tukaj poslušaj šumenje Save, katera se vije pod teboj kakor širok srebrni pas in valí počasi svoje valove proti izhodu; kakor očaran gledaš na temno-modre bosanske gore, posebno pa na ponosno Motajico, katera se dviga na drugi strani s svojimi vrhovi in sedli in hrbtovi, a nad njo plava mirno mesec in odseva v bistri Savi kot v najlepšem zrcalu. Z one strani se čuje enolična pesem Bošnjaka mohamedanca, a na naši strani se ji odziva veselo petje živahne mladine, katera se je zbrala na trati v sredi vasi in igra kolo. Tu pa cvilijo gosli med petjem, oglašajo se skrbni hišni čuvaji — psi, katerih je veliko po teh vaséh, a blizu tebe — v grmu čuješ glasove nočne ptice . . . : vse to se zlije v čudne zvoke. Tu kričanje in petje, ondi tiha mesečna noč — to ti polni dušo z ugodnim, mehkim čustvom; misli hité v dalnje, neznane kraje, budi se neumljivo hrepenenje, srcé utriplje ti hitreje . . . Kako si krasna in divna ti mesečna noč na mirni savski obali! Kako lepa si Sava, reka slovanska! — A brodarja sta že prispela na našo stran, sédimo torej na brod, ker se nam mudi v Bosno. Bože moj, da sem slikar, naslikal bi vam tega našega Abdijo takega, kakoršen je bil. Lice bilo mu je ploščnato, kakor da so mu je dejali précej po rojstvu v tiskalnico; nos jedva da se mu je poznal sredi širokega lica, ker je imel tamkaj, kjer imamo mi precejšen košček mesa, le dve majčkini luknjici. Mislim, da mi ga ni potreba dalje opisovati, ker si sedaj lahko mislite, kakšen je bil. Toda čudno nasprotje na isti »kompic«, ali, če že hočete po naše, na istem brodu! Če je imel naš Abdô nosú jedva za spoznanje, imel ga je njegov sivobradi drug, nekoliko sključeni starček Mohamed tolik košček, da

bi mu ga še vedno dovolj ostalo, ako bi ga polovico posodil svojemu tovarišu. Bože moj, če je že na obrazih taka razlika, kakošna je še le v mislih, ali v mošnjah. Ej, ej!

Prepeljemo se srečno na drugo stran. Poslovivši se od brodarjev, napotimo se v turški Kobaš, kateri se je umestil, kakih par minut od savskega brega oddaljen, prav na podnožju Motajice. Ta se začinja tu počasi vzdigovati, dokler ne vzraste do visoke, ponosne gore, s katero se ponaša vsak graničar v ravnem Posavju, še bolj pa se ponašajo ž njo naši bratje onkraj Save, ker njihova je v istini Motajica ali Motavica. Motavica rekajo ji zato, ker je izvestno dež, ako se začnó tam gori oblaki motati. Med »varošico« Kobašem in med Savo razprostirajo se veliki »šljivici« t. j. vrtovi, na katerih rastejo same slive. Drevesa niso tukaj v tako lepem redu, kakor na naši strani Save, kjer so podobna malim gajičem, vendar dadó tudi ti bosanski »šljivici« dober pridelek svojemu gospodarju, ki dobiva za slive lepe novce, saj so bosanske slive znane po širokem svetu. Ob cesti se pa razprostira mala »urija«, t. j. občinski pašnik, na katerem se pase malo, siromašno bosansko blago, »buše«, kakor bi rekli v Beli Krajini, in pa »bivolice«, črna, grda goveda, z grdo glavo; debeli rogovi so naprej zakrivljeni in se končavajo skoro v tanko šilo. Te »bivolice« so jako nesnažna živina in se valjajo kakor prešiči najraje po blatu. Toda dovolj o tem, stopite raji z menoj v turški Kobaš!

Turški Kobaš, dasi se zove »varoš« t. j. mesto, sezidan je zeló nerodno. Zastonj iščeš ulice, kakoršno si videl v našem Kobašu. Na eno stran se prostira krščanski, na drugo turški Kobaš. Krenil sem najprej v turški, ki se zove

»čaršija« t. j. trg; tukaj so »dučani«, t. j. prodajalnice. Pravo čudo tak turški dučan! Okrog po stenah je razloženo nekoliko vsakovrstne drobnjavi, a na tleh sedi brat Bošnjak in čaka ves božji dan dobrega človeka, kateremu bi stržil za nekoliko novčičev svojih izbranih dragocenostij. Navadno je dučan tako prirejen, da ni treba našemu zloznemu trgovčiču preveč skakati od strani do strani, tudi ne pristavljati stola; marveč z istega mesta poseže sedaj na eno, sedaj na drugo stran svoje prostorne trgovine in ti dá, česar želiš. Ej, pa saj tudi nimajo gromad blaga v teh svojih dučanih! V vsakem mestu je kak večji trgovec, vsi trgovčiči na čaršiji pa jemljó od njega blago in je potem prodajajo v svojih dučančičih. Seveda je to siromašni zaslužek jedva za črno kavo in duhan. Pa kako bi tudi kaj stržili, ker jih je toliko!

Na čaršiji so samo dučani, mesnice in pekarnice; stanovališča pa in druga poslopja so drugje. Trgovčiči prihajajo zjutraj od doma, a zvečer se vračajo domov.

Zanimiva je tudi mesnica. Ne bodem prijaznemu čitatelju kvaril »dobrega teka«, pripovedujoč, kako koljejo živino: že to je zanimivo, kako sekajo meso. Zamahne s handžarom in odseka dober košček; če je kaj premalo ali pa preveč, tedaj se odtrga, in če je handžar premalo oster, pomagajo pa prsti in nohtovi. Kupec nese v rokah komad po ulici domov, spremljajo ga pa ognjeni pogledi lačnih, izstradanih psov.

Ste-li že videli kdaj bosanskega peka? Tam na trgu med drugimi dučani je tudi pekarna, kjer pripravlja pek svoje ukusne hlebe, katere speče v pepelu. Spečene dene venkaj na široko desko, katera tudi ni nikakor vzor snažnosti, pa kaj to, da so le hlebčki dobri! Kdo

bi zameril, če se med onimi hlebčki kobacá včasih več kakor na pol golo dete in premetuje one nesrečne hlebčke, saj pridni pek vendar ne more h krati opravljati deset opravil, péči kruh in pestovati dete! Kruh ni nobena posebnost, vendar ga Bošnjaki radi jedó. Nizek je, precej črn, z velikimi luknjami po sredi. Pa kaj zato! Kruh je, — dar božji. Zanimalo me je, ko sem prvokrat čul peka, ponujajočega vroč kruh po ulicah. Začel je v visokem glasu in se drl na vse grlo tako-le:

Jest taze, jest taze, hoho!

Sve se puši, sve se puši, hoho!

Čujte, počujte!

Kupite lepa hleba, hoho!

Jest biel, jest biel, hoho! ¹⁾

Ne trdim, da je kruh dober, a stavim, da bi ga tudi vi kupili vsaj en hlebček, ako bi čuli tega neumornega ponujalca.

Posebnih zanimivostij ni v Kobašu. Turki imajo svojo džamijo, hiše so jim večinoma siromašne, vse lesene, le dva ali trije begi so imoviti in imajo čednejše ter večje hiše. V Kobašu imajo tudi šolo, pa v isti hiši, kakor šola sta tudi občinski urad in kavarna. Kaj ni to lepo?

Turki so sedeli v dučanih in pa pred njimi ter se zložno razgovarjali. Drugi so dohajali iz sela, nekoliko jih je pilo kavo v kavarni. Čudeč se gledal sem te nenavadne obraze, njihovo živo nošnjo, njihove dučančiče, visoko, vitko munaro (minaret) in skoro bi ne verjel, da sem pred četrtno ure zapustil naš prijazni Kobaš. Mislil bi rajši, da me je preselil čarovnik v kako začarano mestice iz »tisoč in ene noči«. Glave ovite z raznobojnimi turbani, oni čudni, že povsem iztočni obrazi, s katerih je sevala nena-

¹⁾ Jest taze = je svež. »Hoho« je nekaka komparacija, kakor da hoče reči: »Ne samo, da je svež, nego prav sedaj je svež, le pogledjte ga!«

vadna, posebna resnoba, nenavadna okolica, modri vrhovi Motajice, tajinstveni mir — vse to mi je nekako govorilo, da se približuje velik trenotek, kateri nas bode oslobodil vsemogočnega čarovnika, vzbudil novo, lepše življenje, v katerem bode sijalo vsem na licu veselje in radost. In vendar sem čakal zaman onega trenotka! Oni resni obrazi na kobaški čaršiji so tamkaj že Bog vedi koliko let, vedno enako resni in zamišljeni, in kdo vé, koliko let še tu ostanejo. Če prideš ti tja, i ti jih najdeš take!

Mudilo se mi je dalje. Séla sva s prijateljem na priprost graničarski voz in oddrdrali smo po dosti dobri cesti dalje proti jugu. Moram priznati, da so ceste, kar sem jih videl doli po Bosni, dobre; Avstrijci so v kratkem mnogo storili. Seveda nečem govoriti o bosanskih navadnih, kolovoznih potih, o katerih bi pač jedva ne verjel, da so za rabo, nečem ti tudi govoriti o bosanskih kolih (vozéh), na katerih ni niti enega žeblija železa. Pa zakaj tudi, saj je tako pripravnejše; moj Bošnjak ne potrebuje kovača; pa če se mu tudi v največjem gozdu kolo potare, evo mu sekire — drvnice in za pol ure je zopet vse v najlepšem redu. A moje pero je preslabo, da ti opiše one mile, otožne in cvileče glasove, katere čuješ, kadar srečaš tak voz; ne bi jih mogla posnemati niti najbolj nadušljiva harmonika.

Lepo se je vila cesta po senčnatih hrastovih in bukovih gozdih, po ponosni Motajici in nehoté sem se domislil lepe narodne pesmi:

»Crna goro, crna
Puna ti si lada!«

Domislil sem se onih žalostnih časov, ko se je morda baš po teh gozdovih skrivala bedna raja, saj so ji bili go-

zdovi edino zavetje in priznati sem moral, da je sedaj vendar mnogo, mnogo bolje. Na obronkih gozda in pa po malih hribeih so razmetane male, lesene in kaj siromašne hišice bosanskih kmetov. Čeprav se je mnogo obrnilo na bolje, vendar je še vedno stanje teh kmetov jako žalostno. Slaba zemlja, slabo obdelovanje; od onega, kar prideláš, daj desetino carju v novcih, a tretjino svojemu spahiji (gospodarju)! Od kod naj dobi novcev ubogi Bošnjak? In vendar se moraš čuditi, kako točno plačujejo ti reveži desetino in tretjino. Tu ni treba opominov, pretenja in plenitve, precej prvokrat plača večina njih vse, dasi mnogo težje plačujejo kakor pa naši kmetje.

Polagoma se je širilo naše obzorje; okó je veselo zrlo po daljnem bosanskem gorovju in pa po holmcih, kateri so se vzdigovali med gorovjem in nami; pa tudi kraji so bili prijaznejši. Vendar smo bili že siti dolge vožnje, ker je bilo vroče, da bi lahko jajce na solncu spekel, torej ni potem čudno, da smo veselo pozdravili bosanski han Jádovico, kateri leži v dolini pod Jádovičkim brdom, tam, kjer se križata cesti vodeči v Dervento in pa v Kobaš. Han je to, kar pri nas gostilna, a naš gostilničar, krepak, žilat, pravoslavni Bošnjak Jovo nam na žalost ni mogel postreči z ničemer drugim kakor s črno kavo. Točil je pač v boljih časih tudi vino, pivo in rakijo; vendar nedavno so mu to zabranili, in od tedaj peče in kuha le črno kavo svojim mohamedanskim gostom. Sreča, da smo imeli pri sebi precejšno »bariglo« rujnega oriovaškega vina, pečeno kokoš in pa suh svinjski krak, kateri nam je v senci pod leseno lopo prav dobro teknil. Poprašali smo našega Jovo to in ono, on nam je rad pripovedoval in svoje stanje precèj črno orisal. Pesimist

od nog do glave! — Tam v senci napravljene od brezovih vej jedlo je nekoliko Turkov kuhana jajca. Ne vem, ali so jim teknila, ko so gledali, kako smo

mi udarjali po suhem svinjskem kraku in ga zalivali z dobrim vincom. Vsakemu svoje!

(Dalje.)



Karolov most v Pragi.

(Spisal Anton Sušnik.)

(S sliko.)

Karola IV. nazivljejo po pravici drugega ustanovitelja praškega mesta. Njegova miroljubnost in pravičnost sta pospeševali procvitanje Prage, katero je okrasil z mnogoštevilnimi prelepimi stavbami. Ako pomislimo dalje, da je ustanovil visoke šole, da je ustanovil Novo Mesto, in tako skoro podvojil obod Prage, da je oživil obrt in trgovino, ne čudimo se, da je Pragi utisneno neizbrisno znamenje njegove roke, njegovega dela. Kamorkoli se ozre oko po »slovanskem Rimu«, povsodi vidi predmete, katere je ali ustvaril ali obnovil »otec vlasti« — oče domovine, kakor nazivljejo Čehi Karola IV. Vladanje njegovo je dalo trdno podstavo oni izobrazbi, katera se je širila po vsem Češkem in s katero se je odlikovala tedanja Češka pred drugimi deželami; v Pragi je bilo središče vseh umetelskih in vednostnih naporov. Radi tega se ponaša Praga s tolikimi umetelskimi krasotami izza Karolove dôle. Poleg prelepega in vzvišenega velehrama sv. Vida in doslej nedosežne cerkve na Karolovem, poleg mnogih lepih cerkvá in cerkvic spojen je s Karolovim imenom tudi Karolov ali kameniti most.

Živahni promet in občevanje na obeh veltavskih bregovih je v pravadni dôle

posredoval lesen most; pozneje so most zidali; zgradila ga je kraljica Judita, soproga kralja Vladislava I. Toda grozna povoden dné 3. februvarija 1342. l. je ta most popolnem porušila. Pozneje so na istem mestu še gradili lesene mostove, a povodni so odnašale vsak tak most. Karol IV. pa je položil za zgradbo trdnega in velikanskega kamenitega mostú dné 9. julija 1357. leta temeljni kamen, zgradbo pa je izročil nadarjenemu 25letnemu stavitelju Petru Parlerju; žal, da Karol IV. ni ućakal konca tej zgradbi. Še 1406. leta, dasi so vozili po mostu, ni bil popolnem dodelan.

Most se popenja v šestnajstih krasnih oblokih, dvojno obokanih od brega do brega, na 17 stebrih. Ljuti vodni nalive, hlodi in lesene plošče niso mogle unićiti prekrasnega mostú, pać pa je povoden samo dvakrat, in sicer v XV. in XVII. stoletju znatno poškodovala stebre. Karolov most spada med najdaljše kamenite mostove v Evropi; dolg je 497 m, a širok 10 m. Prej je imel most široko, polno zidano ograjo; tako sem videl še za svojega bivanja v Pragi 70. leta; toda 1879. leta so jo nadomestili z ukusno in ugledno.

Karolov most je bil okrašen s 30 sohami, med katerimi so nekatere prava

mojsterska umetelna dela, n. pr. soha sv. Luidgarde, sv. Ignacija in sv. Frančiška Ksaverja od Prokova (vredne 20.000 goldinarjev). Vse te sohe so večinoma kamenite in postavljene v minolem stoletju. Prej je stal na mostu samo lesen križ, potem pa iz bron, istotako soha sv. Janeza Nepomučana, katero je 1683. l. po modelu slavnega Prokova in Rauchmüllerja ulil v Norimberku Jeronim Herold. K temu spomeniku potuje vsako leto pobožno ljudstvo Česke, Morave in Slovaške dne 16. maja, tu je središče pobožne slavnosti, ker daruje na mostu pred to soho praški kardinal sv. mašo.

Na poslednjem stebri, stoječem na otoku Kampa, pod skupino sv. Vincencija in Prokopa, stoji starodavna soha bojnega junaka Bruncvika, držečega staromeški grb, in je vsa prestreljena od švedskih krogel; ta je skoro stareja nego most. O tej sohi pripoveduje narod, da je Bruncvik s svojim čarodejnim mečem odsekaval tisočernim neprijateljem glave; tik noge ima izklesanega leva. Ta čarodejni meč je baje zazidan v tem stebri in se bode pojavil tedaj, ko bode češka domovina v največji nevarnosti. Lepa ta bajka izraža, da je bila Češka že često v velikih nevarnostih.

Na obeh koncih mostu se popenjajo okrašeni gotiški stolpi, dva na Mali Strani in eden na Starem Mestu, in so ob vojskinih časih služili v obrambo, n. pr. leta 1249., 1312., 1419. in celo 1848. Najkrasnejši spomenik je pa povsem staromeški stolp (ali vrata, češki: brana, děž), o katerem pripoveduje kronika, da ga ni bilo tedaj med krščanskim svetom tako trdnega in krasnega stolpa. Stolp sestoji iz kleti in treh nadstropij. Pod njegovim obokom so prekrasne slike na presno, katere je obnovil češki

slikar Peter Maixner. Na vunanjih straneh se nahajata sohi sv. Vojteha in sv. Vaclava, pod njunimi nogami je izklesan lev. V srednjem oddelku pod krasnimi nebesi se nahajajo sohe svetega Sigismunda v nadživotni velikosti, Karola IV. in Vaclava IV., res pravi umetelni proizvodi; dalje so na stolpu vsi grbi nekdanjih čeških pokrajin. Vrh tega stolpa so po krvavi sodbi 1621. l. (po belogorski bitki) natakneli 12 odsekanih glav prvih čeških odličnjakov in rodoljubov, in tu so ostale do prihoda Sasov 1631. l.; tedaj so jih Čehi sneli in pokopali v krsticah v Tinskem hramu. In ko so 1848. leta zastopniki avstrijskih Slovanov zborovali v Pragi (izmed Slovencev tudi pokojni dr. Toman), pričel se je poulični boj, gradili so barikade, in središče vsemu ustanku je bil ta stolp, kjer so se branili visokošolci. Žalostni so bili tedaj binkoštni prazniki, in priborjeno svobodo je kropila kri. Padli junaki binkoštni žrtve počivajo pod priprostim križem na dvoru Emavškega samostana. To vse nam pripoveduje povestnica tega stolpa.

Koliko hudih udarcev je zadelo prekrasno Karolovo delo, katero je imelo svedočiti o sijaju in kraljevski moči Prage! Da, prevečkrat je postalo svedok in spomenik ljutih bojov in velikih tragedij, katerih posledice razrivajo do današnjega dne češki narod.

Kaj je človeška moč v boju proti ne-zgodam! Kako ponosno in nežno je slavilo češko ljudstvo v pesmih srebro-peno Veltavo! Nikjer na svetu ni narod tako ljubil domače reke, kakor narod češki svojo Veltavo. Minoli mesec pa se je pokazalo drugačno. Ni v narodnih, ni v umetelnih pesmih se ne opisuje Veltava kot deroča reka. Vendar je grozna povoden dne 4. sept. s svojimi valovi porušila del najdragoce-

nejšega ji bisera in razdejala najkrasneji | rolov most. Posušile se bodo vse solze
spomenik starodavne slave Češke: Ka- | zaradi velike škode na imetju, toda



Marijanišče, sirotišče za dečke, na Spodnjih Poljanah v Ljubljani.

uničenega prelepega imetka vsega na- | mogli zábiti i tedaj ne, ko bodeta se-
roda, Karolovega mostu, ne bodo | suta dva stebra zopet trdno stala v vel-

tavski strugi, ko bodo trije razrušeni oboki zopet nameščeni s trdnejšimi novimi, in ko bodeta umetelni skupini, svetega Ignacija in svetega Frančiška Ksaverija dičili mestno galerijo. A tudi

ta rana se bode zacelila in v dveh letih se bode zopet blestel »pražský most« v stari slavi, kar je iskrena želja vsega češkega naroda in tudi nas bratov Slovencev.



Sveta brata.



II. Slovensko pismo.



zeleni gori solncu se mudi,
Svetnik Ciril po temnem logu hodi,
Načrt se mnog po glavi mu drevi.

Med gostim drevjem ga stopinja vodi,
Kam-li prispè, ne misli in ne vé;
Samo to vé, da hodil ni še todi.

Rezilo ostro mu držé roké,
V stoletna debela rise ž njim vrezava,
Z zamišljenim pogledom zrè nanjé :

Povšeč mu ni izstružena pisava.
V nebo uprè pogled se mu ognjen,
Iz duše mu molitev tiha plava :

»O Bog, ne česa nima moj Sloven,
Kar treba mu je in kar mu podéli:
Slovenskih svojih nima še pismen!

Razžari mi duha! Na bukvi béli
Oblike glasom našim naj podam
In v njih Tvoj sveti spišem evangelij!«

Skrivnosten veter skozi senčni tram
Zaveje, kot tolažil bi svetnika,
In bukve močni vrh mu kima sam.

Naprej koráka. Prostor se svetlika,
To gozda temnega je rob užé.
Za njim razteza se ravan velika.

Ciril prehodi stezo sredi nje. —
Osupel gleda pred-se koncem pota
Slovensko vas, ob njej zlató poljé.

A tam na njem! — O večno-tožna zmota!
Krog stare bukve se vrti vsa vas,
Drevo po božje moli rod-sirota.

Cirilu žalost potemni obraz,
Med narod gre pod bukvijo zeleno,
Iz zdušnih prs mogočni dvigne glas,

Da vrh neba božanstvo vlada eno —
V jeziku njihovem jim razloži,
In ples ustavi ljudstvo zaslepljeno.

Oči upró na sveto lice vsi.
Veseli jim blagovestnik razodene,
Kaj prava vera Kristova uči.

Neznana moč se v hipu src oklene,
Navda ja kes, malika s stidom zró,
Sekire zavihté nad njim jeklene.

Cirilu sveto se zjasni oko,
Pregiblje se mu nepokojno roka,
Bezilo črte dela v zrak — samó.

Na zemljo bukev zagrmi visoká,
K njej stopi, nótranji čuteč nagon,
In v lubje vreže znamenja globoká.

Odplava solnce zlato na zaton. —
Svetnik kleči. Oko obrača milo
Ves narod na nebo — na bukev on.

Glagolskih črk se vije vrsta tam,
Na tleh paganstva vene zelenilo. —
Takrat na deblu mrtve bukve nam
Drevo slovenske knjige je vzkalilo.

A. M.



Ivan Mažuranić,

pesnik in ban hrvatski.

(Napisal J. D.)

(Konec.)

No so hrvatski rodoljubi sklenili, da dadó na svetlo »Osmana« ob stroških »Matice ilirske«, obrnili so se do Mažuranića, naj dopolni 14. in 15. spev. Mažuranić je že prej poznal dubrovniško slovstvo in zlasti Gundulića: sedaj se posveti popolnoma tej veliki nalogi. Ko izide 1844. leta »Osman«, bila sta speva 14. in 15. sprejeta z največjim navdušenjem. Izborno je zadel pesnik struno Gundulićevo. Seveda nobeno človeško delo ni popolno, tako tudi to ni bilo: hrvatska kritika trdi, da popolnem vendar ni izdelana vrzel s tema spevoma.

Dné 19. novembra 1845. l. pa je dovršil Mažuranić drugi pesniški umotvor, kateri je pri nas in drugod mnogo bolje znan kot »Osman«, namreč prej omenjeno epsko pesem: »Smrt Smail-age Čengijića«, umotvor, ki je Hrvatom to, kar so drugim narodom njih veliki proizvodi. Jovan Hranilović ga zove »evangelje juga Slavenskoga«, pač zato, ker Mažuranić popisuje v njem gorjé, katero so morali pretrpeti Srbi, Hrvatje in Slovenci za pravo evangelje Kristusovo, za krst častni in »slobodu zlatnu«. Združenih je v tem umotvoru toliko pesniških lepot, da ga človek čita v resnici s pravim estetičnim užitkom. Zlasti pa mora Jugoslovana čez vse zanimati: saj se niti ne more vzdržati solz, ko čuje, kake strašne muke so trpeli pradedje za sveto vero. Primerjati smemo »Čengijić-ago« veličastni tragečiji, katere dejanje se je vršilo pet stoletij, in četudi so junaki slovenski padali za križ častni in zlato slobodo,

vendar je zmagala ideja krščanska. Vso to borbo pa nam pesnik kaže v posebnem slučaju, opisuje nam določene osebe, pripoveduje prav določena dejanja. Prvi akt te velikanske žaloigre je »Agovanje.« Pesnik nam riše krvoločnega Čengijić-ago, ki ukazuje v svoji rezidenciji Stolcu slugam, naj poobesijo ali pa posekajo ujete Črnogorce. Povelje se izvrši.

Krenu kolac nekajliko puta,
Zviznu pala ¹⁾ nekajliko puta,
Zadrhtaše ta vješala tanka,
Al ne pisnu Crnogorčad mlada,
Niti pisnu niti zubi škrinu —

Već tko zovnu boga velikoga,
Tko lijepo ime Isusovo,
Ter se lasno razstadoše s suncem
Zatočnici ²⁾ mrijet naviknuti. ³⁾

Aga se čudi toliki srčnosti, »zazebe ga na dnu srca«, ker se mu vzbuja strah, da se bode ta hrabri črnogorski rod bridko maščeval nad njim radi silnih krivic. Toda to bojazen skriva oholi Turčin, da, še celó svojim rojakom ne prizanaša, marveč velí starca Duraka obesiti, ker mu je bil svetoval, naj dá slobodo ujetim Črnogorcem, ali kakor jih je zval aga: »gorskim mišem«. Ta neusmiljenost pa vzbudi agi smrtnega sovražnika. Ta je bil Novica, sin starčka Duraka, ki kar gorí od želje, da bi se maščeval nad ago. Drugo dejanje: Noćnik. Pesnik nam izvrstno kaže Novico, kako se krade po noči proti Črnigori; prej tako hraber, je sedaj plašen ko

¹⁾ Meč. — ²⁾ Junaki.

³⁾ Opozarjamo slovenske čitatelje, da imamo od Janeza Bilca prevod te pesmi iz 1870. l.

zajec, pa le zato, ker se boji prej
umreti, dokler ne doseže svoje namere.

Vidi mu se, mrijet mu se neče,
A jest nješto, što ga napried kreće.

Kako se javlja v teh kratkih vrsticah
velika nadarjenost pesniška! Čitatelj vé,
kaj Novico »napried kreće«, in vendar
pesnik tega neče povedati, ker je to
tajnost, zakopana v prsih mladega Turka.
Novica pride v Cetinje, straža ga pusti
— in pesnik dostavi:

Uprav Turčin dvoru na kapiju¹⁾,
A posljednja iz vidika zviezda:
Bješe zviezda age Čengijića.

S temi besedami naznanja pesnik, da
se bliža trenotek, ko se bode vozal
razvozljal, ko napoči — katastrofa. Pre-
tresljivo, veličastno je, kar se pripove-
duje v III. delu. Na Cetinju se vzdigne
mala četa, sto junakov, da jo udari na
Turka. Kako pesnik popisuje to četo:
kako koraka skrivnostno, po noči, kakor
en mož, tiho in némo — to je nedo-
segljivo, v istini so »slova od granita«. Človek kar sliši, kako korakajo junaki:

Stupa četa tiho i gluho
Posred tisieh, glusieh tmina.
Ni tko šapće, ni tko sbori,
Ni tko pjeva, nit se smije:
Od sto glasa glasa čuti nije.

Kak pomen ima ta mala četa, to
izvemo iz usodnih besed:

Valja da je griešnik težak,
Na kog hoće da obori
Taku silu svrh nebesa
Sud njegove pravde v'ječne.

Ganljiv je v III. delu zlasti oni prizor,
ko stopi med junake starček-duhovnik.
Skrivnostna je njegova podoba. Ne vé
se, od kod prihaja.

Ne resi ga ni srebro ni zlato,
Nego kriepost in mantija crna.

Nehoté mi na misel prihaja Melki-
zedek starega zakona, ki je daroval Bogu
kruh in vino po zmagi Abrahamovi.

¹⁾ Vrata.

Tudi o njem se ne vé nič, od kod je
bil, nenadoma je prišel in izginil. Ogovor
njegov do junakov je silno lep, rekel
bi, vrhunec pesmi. Zlasti pa so spo-
mina vredne vrstice (368—378):

Ah da vide svieta puci ostali
Iz nizina, odkud vida ne ima,
Krst ov slavni, nepobiedjen igda,
Vrh Lovćena što se k nebu diže;
Pak da znadu, kako neman¹⁾ turska,
Grdnem ždriplom progutat ga radeć,
O te krši zub svoj zaman krši:
Ne bi trome²⁾ prekrstili ruke,
Dok vi za krst podnosite muke,
Nit bi zato barbarim ve zvali,
Što vi mroste, dok su oni spali.

Koliko bridkih resnic je povedal tu
pesnik »olikanemu« svetu! Boleti mora
človeka pa tudi to, ko vidi, da so po-
tomci onih junakov, ki so nekdanj za
vero pretrpeli toliko bridkostij, sedaj v
verskih rečeh čisto vnemarni, da jim
križ ni več časten, marveč — sramota.
Starček-duhovnik slednjič opominja ju-
nake, naj se skesajo grehov, predno
gredó v smrt. Silno jih gane govor.

Jaganjci su rek' bi tihi,
Što bijahu gorski lavi:
Taka čuda božja riječ pravi.³⁾

Med tem se prikaže Novica — moštvo
se sicer razburi, pa stavec je pomiri in
Novico krsti. Nato podeli vsem sveto
odvezo in sveto obhajilo.

Žarko sunce divno čudo gleda,
Gdje slab starac slabe kriepi ljude,
Da im snaga bogu slična bude.

Najžalostnejše prizore opisuje pač
IV. del, namreč: Harač (davek). — Silo-
vitost in krvoločnost agina je dospela
do vrhunca — dosegla pa ga je tudi
kazen. Strašne so bile muke, katere so
si izmislili Turki zoper kristijane. Pri-
vezali so jih konjem na repove ter je
vlačili po »Gackom polju«.

Jadna raja, rukú naopako,
Sliedi konjske na konopeu trage.

¹⁾ Pošast. — ²⁾ Len. — ³⁾ Dela.

Ali pa so je podili in gazili s konji. Turkom se niso smilili razmesarjeni kristijanje; konji so postajali in se stresali.

Ne malakšu Turci ljuti
Malaksali ¹⁾ konji dobri,
Groznom branom pùti ²⁾ žive
Zavlačeći ravno polje,
Malaksali ter su postajali.

Turki vpijejo: »Harač, harač!« uboga raja pa se zvija pod krutimi biči ter zdihuje:

Hljeba, hljeba, gospodaru,
Ne vidjesmo davno hljeba.

Ko vidi aga, da ne dobi zlata, sklene po noči krščanske mučence sežgati.

— Čekaj, krstu, dokle s neba
Noć večeras pane tiha,
Pečenja ću mješte hleba!

Znoči se. Turki leže pred šotorji, katere so si postavili okrog starodavne lipe, ter si pripravljajo slastno večerjo. Po večerji pa sluge delajo priprave, kako bodo obešali in pekli rajo. Med tem sedi aga zamišljen pred šotorom. Noč je temna; po malem prši,

. . . kô da nebo plače.

Semtertje se pokaže blisek in za njim se začuje votlo gromenje, da odmeva po dragah in planinah.

Pomenljivo pravi pesnik k temu:

Sva je sгода, bit će grada ³⁾ težka.
Teško onome, koga sade
Stiže u putu noćca crna,
A noćišta jadan ne imade!

V tej strašni noči stopa četa proti turškemu šotorju; vidi se, da se ji mudi. Pesnik navaja zopet čisto drug povod, zakaj tako hiti.

Valjda da se boji crne noći,
Pak bi rad već na noćište doći.

Agas »misli svakojake misli«, čelo mu je mračno. Naenkrat se spomni, kako sramotno je zanj, da ni dobil harača. Že

misli planiti kvišku, kar zagleda med raznim orožjem, visečim na drevesu, javorove gosli. Bauku, prijatelju svojemu, ukaže, naj mu kaj zapoje in zaigra. Bauk mu nalašč zapoje pesem o Rizvan-agi, katerega ima narod v slabem spominu radi njegovih neuspehov pri pobiranju harača. Aga je ves divji: tudi on se boji, da bo pesem nosila njegovo sramoto od ust do ust. Plane kvišku ter ukaže udariti na ujete kristijane ter jih pomoriti.

»Ja sam junak, to će pjesma rieti,
K tom' će cilju svi ko žrtva pasti.«

Komaj to izgovori, počí puška, hrabra četa napade Turke od vseh stranij ter jih pobija. Aga pade. Še se branijo Turki, pa hrabrejši so Črnogorci: njih je zmaga. Pesnik je k štirim delom dodal še peti, čisto kratki, namreč: »Kob«, usoda. Na Lovćenu gori je puščavnik, ki kaže podobo Čengijić-age z vso njegovo opravo. Ta je usoda ošabnega Turka, to zmaga »Krstova«. Poznati kritik hrvatski, dr. Fr. Marković, je tako ocenil to pesem: »Ideja, koju Osman Gundulićev, tolike druge starohrvatske umjetne, pak malo ne sve narodne pjesme njete, u ovoj je pjesmi istim punim žarom sinula; ova pjesan završuje četiristogodišnji duševni pokret jugoslovinstva proti osmanstvu. Malo je epa u književnostih svieta, koji bi ovakov široki kulturno-povjestni temelj i znamen imali; koji ga imadu, neprolazna su stečevina ljudstva.« »Čengijić-aga« je Mažuranićev najlepší, pa tudi poslednji umotvor. Od 1845. leta je popolnoma popustil leposlovno polje ter se posvetil politiškemu. 1848. leta je napisal važno in bistroumno delo: »Hrvati Madjarom. Odgovor na proglose njihove od ožujka mjeseca i travnja g. 1848«. V tej knjigi razlaga, kako umeva hrvatski narod tri krilate besede: liberté, éga-

¹⁾ Oslabeti. — ²⁾ Polt. — ³⁾ Toča.

lité, fraternité iz francoske revolucije. 1873. l. ga je ves narod hotel imeti za bana, kar je tudi postal. Ostal je narodu zvest do konca; njegove zasluge za

hrvatsko domovino so velike tudi na političkem polju, a najbolj bode slovelo ime Mažuranićevo kot pesnika »Osmana« in »Čengijić-age«.



Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

(Dalje.)

39. „*Iziti, -idem, izešel, šla, šlo, izšel, šla, šlo.*“ Jako pogostokrat čitamo po naših časnikah, časopisih in knjigah oblike: »izišel, izišla, izišlo«. Pa te so pogrešne.¹⁾ Zakaj kakor je krivo »išel«²⁾, takisto je tudi: »izišel, šla, šlo«. Pomniti namreč treba, da ima glagol: *iti, idem*, dve osnovi: *i* in *šed* v naši, kakor v stari ali cerkveni slovenščini: *i (i-ti)* in *šed*, kateri pa imata isti pomen. Razložek je med njima samo ta, da nimata obe osnovi istih naklonov. Kakor v stari slovenščini osnova *šed*, tudi v novi slovenščini osnova: *šed* ima samo I. in II. tvorni pretekli deležnik: *šedъ, šelъ*. pri-*šedši, šel*, katerih pa nimata osnovi: *i* in *id*. In potentakem je edino pravo pisati: *izšel, -šla, -šlo*, ali pa bolje: *izešel, izešla, izešlo*, kar se pravilno izgovarja: *izvšaw, izvšla, izvšlo*, t. j. s polglasnikom *v* po predlogu *iz*. Ali odkod oni *e* t. j. *v*, namreč glas med *a* in *e*, med *iz* in *-šel*? Glas *e = v*, je ostanek stsl. ali cerkv. slovenskega *ъ* od predloga *izъ*. Da je lože izgovarjati: »izešew, šla, šlo«, pisano: *izešel, -šla, -šlo*, prepriča se lahko slednji, in da je bolj opravičena pisava: »izešel od izšel«, izpriča nam današnji »guč« štajarskih Slovencev ob meji hrvatski, kakor tudi pisava naših prednikov. Dal-

matin: »Inu nekoteru je padlu na pezhovje, in kadar je bilu isefhlu je vfahtnilu . . . Luk. VIII. . . . prejden je Sonce bilu isefhlu . . . Jud. VIII.

40. „*Izhajati, -jam*“, kar pomeni nemški; *ausgehen (öfters), aufgehen (o solncu), herauskommen, auskommen, erscheinen*. Toda te nemške besede, soseb kadar so pridružene kakovi drugi besedi, imajo poleg našega pomena še jako različne pomembe. In to je napotilo, bolje zmotilo nemško misleče Slovence, da so zatrosili v slovenski jezik nekaj nezmisljnih germanizmov. Imamo namreč pomisliti vselej, da je vsakemu besednemu pomenu in značilu iskati povoda v svojstvu, posebnosti, razmerju, stališču, predstavi. Kako pa je vse to različno pri raznih narodih, mislim, še omenjati ni treba. In prav gledé na to treba nam pazljivim biti, kadar slovenimo kakšno besedo tujega jezika. In kako se smešno vedemo pri tem, pričajo nam prejšnje nemške besede, katere naj nam nadomešča v slovenščini »izhajati«, tudi če jo še skladamo s kako drugo besedo. Res je znana rečena slovenska beseda našemu ljudstvu in jo tudi rabi za vse imenovane nemške besede. Toda kadar jo je treba zlagati s kako drugo besedo, občutljivši je priprosti Slovenec od olikanega, navadni kmet od gospoda. Bolj se še namreč zaveda narodnega duha, najsi kramljajoč upotrebljava mnoge nemške spakedrane besede. Nemški besedi: »ausgehen« in »auskommen« sta različnega značila. To nam pričajo tudi vsi drugi jeziki. Nobe-

¹⁾ »Dom in Svet« ima str. 224: »izišlega« (po pomoti), dasi navadno piše: *izšel*. Ta tukaj grajana pisava izvira od Hrvatov, ki pišejo *izaći*, a: *izišao, izišla*. Uredn.

²⁾ Prim. Slov. slovnica, spisal J. Šuman v Celovci 1884, stran 57. Po Mikl. primerjalni str. 144. Janežič-Sket str. 73.

nemu ne pride na pamet, ki količkaj nemški vé, reči: er kann nicht mit dreissig Gulden ausgehen, nam. auskommen. In to treba, da si tudi Slovenci zapomnimo. Zakaj ne samo zoper duha slovenskega, temveč sploh slovanskega jezika, torej popolnoma pogrešno je govoriti in pisati: »ne more shajati s 30 gld. na mesec, s to plačo ne more shajati . . . shajati s čim, shajati s kom«, za nemški »mit dem Gehalte kann er nicht auskommen, mit jemandem auskommen, auslangen, ausreichen mit etwas.«¹⁾ Prijatelj! lahko moreš izhajati vsak dan ne samo s 30 gld. na mesec, tudi s 30 krajcarji v žepu: a druga je, ali bodo *zadoščali*, bodeš-li *zadosti imel* za svojo potrebo, moreš-li *s tem živeti*. Obto obžalujemo, da so prišle rečene besede v najnovejši besednjak. Izpahniti jih treba pri novi izdaji kakor tudi iz drugih knjig in dati jim slovó tudi v govoru. Govorimo in pišimo pa za rečene nemške besede in fraze po domače, slovensko: *dovoljno imeti, dosti, zadosti imeti, zadoščati, š čim živeti* in podobno, kakor že nanese govorica. Tako piše poleg rečenih besedij tudi omenjeni besednjak. Tega bi sicer ne bilo treba dokazovati, ker se o tem lahko prepriča vsakdo, ako le malo pazljivo posluša, kako govori naše ljudstvo. Vendar ni odveč, če povem nekaj vzgledov iz drugih jezikov. Srbski piše Vuk Št. Karadžić: »dòstati, nê; dòstati, stanê hinreichen »sufficio. Biće tebi vina izobilja, Ako caru ne će ni dostati.« — »My«, piše znani češki dialektolog František Bartoš, »s penězi, s platem vystačujeme«; ne: »vycházeti (= naš izhajati). Vystačiti s čim, nač k čemu, auskommen, auslangen, ausreichen.« Ruski: *dostátočny, dostatočnymъ bitъ, dovoljno iměť*; angleški: »to have enough, to suffice«; francoski: »suffire«; laški: »aver a sufficienza, bastare«; španski: *bastar, tener lo bastante*. Vse to nam priča, da so res popolnoma pogrešna rekla: »shajati š čim, s to plačo ne more shajati«. In kakor so ta, isto je tudi z: »izhajati s kom, mit jemandem auskommen«²⁾,

za kar imamo v navadni govorici: *dobro se imeti s kom, pri kom; pri njem se ne more biti, š njim ni mogoče biti, živeti; strinjati se s kom. ne moreta se trpeti*, in tem podobna. Kaj pravi Slovenec — kmet o sosedu, s katerim *se ne moreta*, kako govori hlapec o gospodarju, dekla o gospodinji . . . pri kateri ni mogoče biti, znano je vsakemu: le redko kje »izhajajo«. Zato pustim to ter rajši povem nekaj vzgledov za te in podobne naše izraze iz drugih jezikov. Ruski je: »prožitъ, mit jemandem auskommen; ne sladitъ, nicht auskommen«. Češki lepo piše B. Němcova: »S Bártou byla pořizena« in se tudi govori: »ne mohli se spráhnouti, sie konnten nicht auskommen, srovnati, srovnávatí se, snašeti v dobrě shodě žiti in ne vyjiti«. Francoski: »s'accorder avec q.« Dobro bi bilo, da bi se take fraze priobčevale, kjer jih ima ljudstvo.

41. „*Razsodek, -sodka*“ mislim, bil bi najbolji izraz v logičnem-filozofičnem zmislu za nemški »Urtheil«. Prejmer povem svoje razloge, navedel bodem, kaj in kako so o tem pisali in še pišejo. M. Cigale¹⁾: »Urtheil phil. (judicium) sodba, sôd, (razsod = *dijudicatio*), die Lehre von den Urtheilen, sodoslovje«. Janko Pajk²⁾ zagovarja za »Urtheil« obliko: »sôd z dolgim, širokim ô-jem« ter piše: »Ako se jemlje za Urtheil izraz sôd, ni se zamembe s sôdom — posôdo bati, ker je raba prerazlična.« Tudi se zлага s Trstenjak-ovim razlaganjem, po katerem je beseda sôd sestavljena iz *só* (= s) + *d* (= *deti*), torej nekaj zloženega; prim. enako Mikl. razloženje v Lex. 977. Tudi sôd = posoda je čisto enaka prejšnji ter pomenja nekaj zloženega.« Tako gosp. J. Pajk. Vendar temu moram kar pripomniti, da je naš učenjak sedaj najbrže drugih mislij, ker razlikuje v novejšem svojem že večkrat omenjenem besednjaku »sôd *judicium* in sôd *vas*« ter ima tri oblike »sond«, pišč³⁾: »sondü 1. *novoslovensko sodo* (*wohl sôdo*) n. gerade zahl . . . Wahr-

¹⁾ Prim. Jan.-Bartel: 59., 60., 61.

²⁾ Ibid.

¹⁾ Znanstvena Terminologija. V Ljubljani 1880, str. 128.

²⁾ Doneski k filozofičneji terminologiji str. 103, 104. Kres I. 1880.

³⁾ Etymol. Wrb., str. 315. Wien 1886.

scheinlich stecken im worte die prae-
pos. sa und dê 1; sondü 2 sąd . . .
nsl. sôd sôditi . . .; sondü 3 asl. instru-
mentum s⁷ sąd⁷ vas. nsl. sôd, posôda,
posodva.« Po g. J. Pajku se je menda
ravna g. dr. Josip Križan ¹⁾ pišoč: »Nauk
o sôdu . . . Sôd (judicium) je torej ali
odloček o združenju ali razdruženju dveh
pojmov, ali pa odgovor na vprašanje,
se-li s pojmom *a* more drugi pojem *b*
združiti ali ne. Glavni pojmi sôda itd.«
Gospod dr. Lampe piše: »Sod, sodba,
Urtheil.« »V sodbi ali v sodu izrekamo
svoje spoznanje . . . Kakor pa moremo
iz sodov ali sodeb narediti novo sodbo . .
Ako ne more iz tvarine izvirati kak
pojem, toliko manj more izvirati kaka
sodba . . .²⁾« Gosp. dr. Svetina ³⁾: »Na-
daljne oblike, v katerih se vsako miš-
ljenje vrši, so sodbe (Urtheile) in sklepi
(Schlüsse).« In niti v logičnem, niti v
filozofičnem zmislu piše gosp. And. Fe-
konja ⁴⁾: »Temu še naj dodam sod Lju-
bičev o slovenskih reformatorjih
Naposled še pristavljam tukaj o Kači-
čevi Pesmarici sôd iz Šafařika II. . . .«
Zadnja — A. Fekonje — pisava ne zdi se
mi niti slovenska, vsaj domača ni. Kje
pod milim nebom govore tako Slovenci!
Znano je vendar slednjemu, da kaže
slovenski jezik kakor drugi slovanski
jeziki svojo moč, lepoto in izvrstnost
v glagolu svojem. Torej ne »sod Lju-
bičev«, mariveč: »kako sodi Ljubič,
kako piše Ljubič, kako ceni, ocenjuje
slovenske reformatorje.« In besednjak
Jan.-Bartlov ⁵⁾ ima za: »Urtheil n. raz-
sodba, razsodek, sodba (verurtheilendes);
obsodba, obsodek . . . (in d. Philos.)
razsôd, razsodek«. Iz vsega tega raz-
vidi lahko vsakdo, kolikor pisateljev,
toliko mislij. In da je prav v modro-
znanstvu treba točnih izrazov za razne
pojme, pritegne mi slednji, kakor tudi v
tem, da nam ne kaže imeti jih več za kak
pojem in izrečno takih, kateri nam inače

pomenijo še kaj drugega. In to je ravno
z besedami: »sod in sodba«. »Sod« nam
pač obče povsodi med Slovenci po-
meni: »vas, Fass« in nikjer menda
»Urtheil«. Za: »Gericht« hotel je »sôd«
imeti rajni Levstik.¹⁾ In najsi »sod« v
tem pomenu s »sodcem« živi dan danes
prav krepko med isterskimi, ogerskimi,
hrvaškimi in brkinskimi Slovenci, kakor
piše g. M. Trnovec ²⁾, vendar »takih iz-
razov se naše ljudstvo težko kdaj pri-
vadi; kajti narod se po zdravem raz-
umu svojem ogiba terminov, ki imajo,
kakor sod = Fass in Gericht dvojen
pomen«, pripomnil je dobro g. V—r.³⁾
Obto ne kaže nikakor dodati »kotar-
skemu sodu (Auszüglerfass)« še filozo-
fičnega sôda (philosophisches, logisches
Fass) v govoru in pisavi slovenskemu
jeziku. »C. kr. pravosodno ministerstvo
vedlo je »sodišče«, kateri izraz so pa
nekateri priporočali za »Gerichtshof«
(ibd.). Ljudstvo naše rabi navadno za
»Gericht« Metelkovo »sodnijo«, mesto
katere pa nam zdaj v pisavi rabi Levsti-
kovo: »sodišče, nem. das Gericht«, ka-
tere besede se le kar oklenimo v tem
pomenu. Tudi beseda: »sodba« nam
je in je bila v navadi tudi našim pred-
nikom za »Gericht, Urtheil, judicium«.
Tako piše Dalm.: »Sakaj fodba je prifhla
is eniga gréha k' ferdamnanju.« Rim. V.
»Satu pregrehnikih v' fodbi ne obftoje.«
Ps. I. Trubar ima »Prauda«. »Inu kakor
je Zhlovekom postaulenu enkrat umreti,
potle pak je sodba«; Heb. IX. . . . »post
hoc autem judicium« »potem pak sodba«,
Japelj; »potom pa fzoudba« St. Küz-
mics. Primeri potem še Wolfovo sveto
pismo in pa hrvatsko Skaričovo ⁴⁾, ka-
teri piše: »I kako je odredjeno s ob-
zirom na ljude, da imadu jedan put
umriti a da bi zatime bio sôd« = na-
šemu sodba. Potlej Megiser: »Gericht
Judicium Sodba, prauda, rihta, Giudicio«;
Gutsmann ⁵⁾ »Gericht fodba, fojenje«;

¹⁾ Logika, napisal dr. J. Križan 1887, stran 18, 19.

²⁾ Vvod v modroslovje, str. 190, 62. Duše-
slovje I. zv., str. 37.

³⁾ »Dom in Svet« 1890, str. 286.

⁴⁾ Ljublj. Zvon VI. 1886, str. 286. Slovanski
Svet 1890, str. 279.

⁵⁾ Str. 724.

¹⁾ Nauk slovenskim županom str. 194.

²⁾ Ljublj. Zvon VII. 1887, str. 185.

³⁾ Ravno tu, str. 53. »Kotar« pomenja po-
nekod Auszügler.

⁴⁾ Sveto pismo . . . po Ivanu Matiju Skariću.
V Beču 1861.

⁵⁾ Str. 114, 546.

Urb. Jarnik¹⁾: »fodba das Gericht«. »Sodba«, staroslovenski »судба правосудіе judicium²⁾« pomeni tudi: »Urtheil, Urtheilspruch, Recht, Ausdruck des gerechten Richterwillens³⁾, za kar sta rabila Trubar in Dalmatin besedo: prauda (in redko »sodba«). »Sakaj my vejmo, de je Boshja fodba prou.« Dalm. Rim. 2. Ali najsi »sodba« pomeni »Urtheil«, vendar ne sodi vzeti jo tudi za logični-filozofični »Urtheil«. Zakaj če slišim besedi: »sodba, razsodba«, nehoté mislim na »soditi« richten, Richterspruch. Temu pa se lahko izognemo, če rabimo v pisavi in govoru v logičnem in filozofičnem zmislu za nemški: »Urtheil«, latinski »judicium«, našo besedo: *razsodek*. Ž njo se lahko izognemo: »sodu« in »sodbi«.

Ne segajoč v modroznanstvo, ali je namreč: »judicium Urtheil zlaganje pojmov v reke ali pa zraven tega zlaganje in skladanje sôda s samovestjo (ein Erkenntnissact)«; je-li torej na las odgovarja pojmu »judicium« v logiki in filozofiji beseda: »razsodek, -dka«, mislim vendar, da bi najbolj sodilo, da ž njo namestimo: sod in sodbo. Zakaj beseda »razsodek« je domača, v navadi v gorenji savinski dolini in soseb v bližnji zadrečki sem jo slišal večkrat v pomenu sicer malo drugem. Znači namreč to, kar ruski: »razsudokъ«, t. j. Urtheilskraft. Slišiš lahko kmeta večkrat govoriti o kom, ki ne umeva kake reči, ali o človeku, ki navadno strelja z motovilom: »se nema obenga razsodka«, t. j. saj nema nobenega razsodka, er kann nicht beurtheilen, er hat keine Urtheilskraft. Ker pa že za zadnjo imamo v knjigi⁶⁾: »razsodnost«,

katera beseda je boljša od »razsodljivost-i«, bodi nam za Urtheil: razsodek. V tem pomenu jo rabijo že davno Čehi. »Judicium . . . razfudek¹⁾ in razsud-u, -dek, -dku Urtheil.²⁾ Tudi čisto pravilno je napravljena. »Če se namreč *ek* (эк) pridene glagolovi koreniki, pomenja umišljen čin ali dovršeno djanje«³⁾; . . . »znači ime dejanja (nomen actionis) ali dovršenega dejanja (acti), posled tega tudi . . . nasledek dotičnega dejanja.«⁴⁾ Poleg vsega tega je še boljši, na uho lepoglasnejši »razsodek« od: »razsod-a«, katero besedo ima tudi Gutschmann, in se ni treba nobene zamembe bati. Slovenci imamo namreč mnogo samostalnikov s priponko: *ek*, torej se bomo tudi »razsodka« hitro privadili. Potemtakem pišimo in govorimo: »nauk o razsodkih«, die Lehre von den Urtheilen, »razsodnost Urtheilskraft«; oblike, »v katerih se vrši vsako mišljenje, so razsodki in sklepi.« »V razsodku izrekamo svoje spoznanje.« Kakor pa moremo iz več predstav narejati pojme, tako moremo iz več razsodkov narediti nov »razsodek« in ta bi bil: naj delajo po sodiščih sodbe (pravične), dokler ne pride zadnja sodba⁴⁾; in naj nam pripravijo sodarji sôde za trgategv. Torej vsakemu svoje!⁵⁾

(Dalje.)

sede razsodljivost, ampak le razsodnost. Cigale ima obe za Urtheilskraft.

¹⁾ Cfr. Universae Phaseologiae Corpus etc. Tyrnaviae MDCCL.

²⁾ I. Rank, str. 759.

³⁾ Prim. 121. str. Janežičeve slovnice in že spomenjene Šumanove str. 107. in Mikl. Gram. 146. II.

⁴⁾ Prim. »Pridige Barth. Bfsarja S. J.« 1734. in Dalm.

⁵⁾ Urednik bode povedal svojo misel o tem dobro utemeljenem nasvetu ob drugi priliki.

¹⁾ Etymologikon, Klagenfurt 1832, str. 123.

²⁾ Miklosich Lexicon ling. slov. v. d. str. 176.

³⁾ Erklärung der Psalmen. Dr. Valentin Thahofer, str. 689.

⁶⁾ Janežič-Bartel, str. 724. Dobro je gospod Bartel storil, da ni sprejel v svojo knjigo be-



Josip Ogrinec.

(Spisal **Josip Benkovič.**)

(Dalje.)

Ogrinčevo smrt so naznanili so-
žalno mnogi slovenski listi: »Sl.
Narod«, ki je prinesel v listku
njegov nekrolog; »Slovenec«, »Zvon«
itd. Stritar je pisal o njem¹⁾: »Zvon«
žaluje o prerani smrti moža, kateri mu
je bil nekdanj izboren sodelavec. Josipa
Ogrinca ni več. Ako bi hoteli obširneje
govoriti o njem, ne mogli bi povedati
boljšega, nego kar piše gospod prof.
Levec o njem v »Slov. Narodu«. Samo
z eno besedo bi radi poudarjali njegovo
nenavadno pridnost, skromnost, uka-
željnost in hvaležnost za prijateljske
svete; to so mu bile čednosti, katerih
ni morda nihče tako dobro poznal, kakor
urednik tega lista. Lahka mu zemljica!»

Preteklo je deset let po Jožetovi smrti,
in šla sta za njim drug za drugim —
njegova mati Neža in svak Valentin B.,
ki sta mu nekdanj prizadela toliko stisk
in bridkostij. Mati je umrla 70 let stara
dné 25. aprila 1889. l. na svojem domu.
Mnogo je trpela poslednja leta dušno
in telesno in zelo mnogo jokala po Jo-
žetu. Kadar se ga je spomnila, za-
lile so jo solze, in vzdihnila je: »Oh,
kako lahko bi Jože še sedaj živel!
Sedaj bi vse zanj dala.« A bilo je pre-
pozno. Še ne dva meseca za njo (20. ju-
nija) je zatisnil tudi svak oči.

II.

Vnanja postava Ogrinčeva je bila jako
prikupljiva; bil je visokega, lepo vras-
lega, vitkega telesa in okroglega obraza.
Nezdrava rudečica na licih je vzbujala
sumnjo, da v njegovem šibkem telesu
gloje počasna, a nevarna bolezen. Sam

¹⁾ »Zvon« 1879, str. 176.

je bil uverjen, da so mu prisojeni le
kratki dnevi, a vendar mu ni temnila
ta bridka usoda vedno vedrega obraza.
Le eno željo je gojil: da bi ne umrl
za sušico. Čestokrat je rekel: »Naj
umrjem, kadar Bog hoče, toda sušico
naj mi prizanese!« Navzlic nestalnemu
zdravju je bil vedno vesel, zgovoren in
dovtipen; celó v najhujši sili ga ni za-
pustila dobrovoljnost. Ako ga je kdo
prijateljsko miloval, vtopil se je včasih
za nekaj trenutkov v premišljevanje,
žalen nasmeh mu je zaigral na ustnah,
in dejal je: »Vsake reči je enkrat konec!«
pa je bil zopet dobre volje. Njegova
ponižnost, skromnost in potrpežljivost
je bila včasih res občudovanja vredna.
Koliko bridkih ur mu je prizadela slepa
trdovratnost materina, in vendar ni iz-
rekel nikdar žale besede starišem! Mati
sama je pozneje priznala, da ji je bil
Jože le dvakrat neposlušen: prvič, ko
ji ni takoj na prvo besedo nečesa za-
pisal, in drugič, ko ni hotel ostati v
semenišču. Takih otrók je sedaj, žali, kaj
malo! Vestno je izpolnjeval i verske
dolžnosti. Kot velikošolec na Dunaju ni
nobeno nedeljo zamudil maše v jezuitski
cerkvi.

Radi svoje zgovornosti in prijaznosti
je bil Ogrinec priljubljen v vseh druž-
bah, ne le med olikanci, temveč i med
kmeti; vaščani so bili vsi srečni, ako
so mogli kaj pokramljati z Medvedovim
Jožetom.

Včasih pa se je Ogrinec razhudil nad
kakim nedostatkom in ostro bičal tega
ali onega; zlasti narodne mlačnosti kar
ni mogel prenašati. Nekdanj je govoril
v kamniški čitalnici o zgodovini tega

mesta. Ker so prihajali tedaj v ta slovenski dom nekateri taki možaki, ki so stali z eno nogo še v nasprotnem taboru, zraven pa si niso dali mnogo oporekati, trebalo je paziti, da ni kaka besedica razburila duhov. Baš za te dôbe pa so zidali Kamničani hišo na Malem Gradu, od koder bi bil lep razgled po divni okolici, a nenadoma so delo ustavili, in hiša je ostala — brez strehe. To je porabil Ogrinec v govoru ter bridko oklestil meščansko nestalnost in polovičarstvo. A med poslušalstvom je buknil upor, in čuden prizor je nastal. Zamera je bila seveda velika. Tako je moral Ogrinec v oni dobi, ko se je mesto polagoma levilo, pretrpeti zaradi ljube resnice marsikatero grenko. Za narodno probujanje kamniško pa si je vendar pridobil dokaj zaslug. In v teh naporih je imel precej vrlih in zavednih sotrudnikov in prijateljev.

Vir, iz katerega je zajemal Ogrinec snovi svojim delom, bil mu je njegov dom. Dasi je bila njegova mati ostra žena in malo naobražena, vendar je bila dovolj duhovita. Imela je kot pristna kmetica v zalogi celo kôpo narodnih pesmij in ljudskih bajk. Vse to je zgovorna žena, kakoršne so vse slovenske matere, ob dolgih zimskih večerih v družbi sosedov, ki so prišli k Medvedu »v vas«, izkramljala in izpela. Možaki so znali zgodbe iz starih časov, in žene stare popevke, in vse to je prišlo polagoma na dan. Radovedni Jože pa si je dobro vtisnil v spomin vse, kar je videl in slišal. In pozneje, ko je hodil domov na počitnice, bila mu je najljubša zabava občevanje s priprostimi sovaščani. Mnogo je govoril zlasti s stariimi možaki, in ker jim je bil sam tako odkritosrčen, odkrili so mu i ti svoja srca in mu vse radi povedali. Zato je bilo pravo kmečko življenje in miš-

ljenje Ogrincu znano do zadnje črtice, in zato se je mogel tako prosto gibati v popisovanju slovenskega kmetstva. In kakor je pravi slovenski oratar v vsem svojem dejanju sicer priprost, a značajen in neomahljiv, tako preveva tudi boljše spise Ogrinčeve, v katerih nam slika ljudsko življenje, zdrav, čvrst, plemenit realizem.¹⁾ V vsaki povesti je narisal kakega Podgorca ali Podgorko in vselej je tako dobro pogodil dotični značaj, da so vaščani, beroči spis, takoj spoznali, »od katerega« je napisal. Potem pa so se smejali, češ, da bodo radovedni ljudje brali o njih, ko njih samih že davno ne bode na svetu.

Dvakrat pa se je Ogrinec opeknel s preživim popisovanjem in sicer, ko je spisal »V Ljubljano jo dajmo!« in »Setev in žetev«. V tej povesti je opisal zgodbo, ki se je pripetila baš eno leto preje v njegovi rojstveni vasi. Vaški mladeniči so se mu zato zagrozili, da ga bodo v prvih počitnicah »pretresli«; toda predno je prišel domov, skadila se jim je že davno jezica. Svojega dobrega očeta in njegovega sosedu pa je izvrstno predočil v burki: »Kje je meja?«

Ogrinca ne moremo staviti med prve slovenske pisatelje, a tudi ne med zadnje. Ako bi bil Jože že od dijaških let naprej marljivo prebiral vélike pisatelje, ako bi bil imel več vstrajnosti v učenju in več časa za delo, da bi ne bil pošiljal spisov še mokrih v tiskarno, pridobil bi si bil mnogo več veljave. V hitrici pa je navadno le en značaj dobro narisal, dočim značaji stranskih oseb često

¹⁾ Tu pa tam je segel pač tudi po takih predmetih in jih tako obdelaval, da ne moremo pisatelja vseskozi hvaliti, a moremo ga izgovarjati. Dôba, v kateri pisatelj živi, zrcali se več ali manj v spisih. Redko kateri ima močij dovolj, da prezrè malenkostne težnje svojega časa in kaže svojemu narodu le, kar je stalno, trdno, kar je občečloveško. Uredn.

niso dosledni in motivi raznih dejanj ne dovolj utemeljeni. Imel je sicer vedno dobro voljo, a zmožnosti mu je nedostajalo; in to je sam v svoji lepi skromnosti opazal. Zato je hvaležno sprejemal vse dobrohotne opomine in pouke ter se je trudil, da bi po teh zboljšal svoje spise. O tem mu daje najlepše pričevalo Stritar, pišoč: »S svojimi ‚obrazi iz narave‘ si je bil pokojni J. Ogrinec še le prav ustanovil pisateljsko ime. Zanimivo bi bilo slišati, kako so se rodili ti obrazi. Naj povem samo toliko: po dvakrat, trikrat, ako treba, je z veseljem predelaval svoje spise in miroval ni, dokler niso dobili lica, kakoršno se je zahtevalo. Po cele strani si je dal mirno

prečrtavati, in včasih take, ki so se njemu najbolj zdele. Enako se je godilo z njegovo igro ‚V Ljubljano jo dajmo!‘ Zares njegove skromnosti, ukaželjnosti in pridnosti ne morem prehvaliti. Jaz sem preverjen: ako bi bile te čednosti bolj razširjene med slovensko mladino, našel bi se tu pa tam še kak mož, kateri bi nam znal spisati kaj, da bi bilo podobno glasovitim ‚obrazom iz narave‘«. In res nam enakih prirodnih slik kakor so Ogrinčevi »obrazi iz narave«, dotlej ni še podal nobeden slovenski pisatelj. V opazovanju in popisovanju narave je bil Ogrinec, kot izvežban naravoslovec, strokovnjak. (Konec.)



Čutno predstavljanje pa mišljenje in zakoni mišljenja.

(Modroslovna razprava. Piše dr. Ivan Svetina.)

(Dalje.)

Pasitudi je mišljenje slobodno delovanje, vendar ni neomejeno. Zakaj delovati moramo razumno, z mislimi. Prav zakoni mišljenja nas omejujejo in vežejo pri tem dušnem delovanju. Spoznamo pa te zakone, ako se oziramo na smoter mišljenja, ki je: spoznanje resnice. Kdor bi si z neomejeno prostostjo in popolnoma svojevoljno ustvarjal svoje pojme in bi predrzno ter lahkomišljeno sodil in sklepal, ne ozirajoč se na to, so-li njegove sodbe opravičene ali niso, on bi sicer tudi nekako mislil, toda resnice bi ne spoznal. Ker je pa Bog zato dal človeku um in pamet ter prosto voljo, da se po svoji zmožnosti prizadeva za spoznanje resnice, in da po spoznani resnici potem tudi ravna, zato smemo zakone mišljenja primerjati z npravnim zakonom, in po njih se ravnati je vsakemu človeku dolžnost, kakor je dolžnost izpolnjevati npravni zakon.

Oglejmo si sedaj posamezne zakone mišljenja po redu, v kakoršnjem jih navadno navaja logika.

* * *

1. Prvi zakon mišljenja se imenuje zakon zadostnega razloga (principium rationis sufficientis), ter slove: »Ne misli ničesar brez zadostnega razloga.« Predno kaj za resnico sprejemem, moram se prepričati, je-li tudi zanesljivo in zakaj je resnično. In predno kaj zavržem kot laž ali zmoto, moram se zopet zavedati, imam li pravico to storiti in zakaj? Kadar nimam zadostnega razloga, da bi se odločil na eno ali na drugo stran, takrat moram biti oprezen, da se ne prenačim.

Koliko se greši zoper ta zakon! Lahkomišljena mladina, kako rada se prepušča bujni domišljiji, kako na lahko se porajajo v njeni duši razne misli, včasih lepe, vzorne misli, a kako malo vpraša

za razloge, zakaj si tako domišljeje! Kako brezskrbno se vpenja po vabljenih vzorih, dokler je bridka izkušnja ne prepriča, da so nedosegljivi, da je sploh življenje precej drugačno, kakor si je slikala — prezirajoč prvi zakon mišljenja.

»Gradove svetle zida si v oblake,
Zelene trate stavi si v puščave,
Povsod vesele lučice prižiga.«

Vendar to bi še ne bilo najslabejše. Ako se lepi vzori tudi popolnoma ne vjemajo z istino, vendar radi odpuščamo mladini nekak idealni vzlet; celó ljubši nam je nego pretesnosrčna počasnost in nezaupnost, ako se le pri tem v svoji prirojeni živahnosti ne odteguje modremu svetu izkušenih mož, ki morejo večkrat mesto nje misliti in vsestransko preudarjati, kako bi jo ohranili na pravi poti.

Ali pa ne ravna morda uprav tisti, ki se dá drugim voditi, proti velevanju, ki je izreka prvi zakon mišljenja? Ne, ako vé in je prepričan, da sme zaupati svojim vodnikom. Nikakor ne nasprotuje zakonu zadostnega razloga, ako se oziram na svet modrega moža, kateri mi dobro želi, in ako po takem dobrem svetu uravnavam svoje misli in nazore.

Nasprotovalo bi pa prvemu zakonu mišljenja, ako bi bil kdo pripravljen lahkomišljeno zavreči svoje pravo in dobro utemeljeno prepričanje ter bi se udal nasprotnim, napačnim nazorom morda samo zato, ker mu ti nazori ne nalagajo toliko neprijetnih dolžnostij, in ker bolje ugajajo njegovim željam. A žal, da se tudi to dogaja. In to je mnogo slabeje in pogubnejše nego poprej opisana mladini prirojena idealnost in živahnost v mišljenju. Tu vidimo mladeniča, pridnega, vernega, pobožnega. A po nesreči zaide v slabo družčino, udá se strasti, in — slaba knjiga s puhlimi ugovori zoper vero ali vzgled in prigovarjanje nekaterih izprijenih tovarišev zadostuje, da se začne majati njegovo versko prepričanje, in da se polagoma vse njegovo mišljenje popolnoma prevrže na nasprotno stran. Je-li ta nesrečnež imel zadostnih razlogov, da je tako lahkomišljeno zavrgel svoje dosedanje prepričanje, v ka-

terem bi ga lahko potrjeval pogled na toliko množico najboljših mož vsega človeštva, ki so tudi znali misliti, in ki so v enakem prepričanju nahajali in dosegali svojo časno in večno srečo?

A ne samo lahkomišljenost, ampak tudi predrzno sojenje prepoveduje prvi zakon mišljenja. In takih predrznih razsodkov, s katerimi se brez zadostnega razloga obsodi bližnji človek, ali samo v mislih ali tudi z besedo ali celó v pismu, koliko jih je zopet na svetu!

Svoje dni je nastala v Ljubljani govorica, da se tam gori nekje v »koseskem gozdu« prikazuje Mati Božja. Mnogo se je prvi hip govorilo o tem. Nekateri so trdili: »Čudež se godi«, drugi so ugovarjali: »Sleparija je«. Kaj v takem slučaju veva prvi zakon mišljenja? Bodi oprezen, in ne sodi prehitro! Možno je prvo in drugo. Torej ne sodi, dokler se stvar ne pojasni; počakaj, da dobiš zadostnih razlogov. In stvar se je res kmalu pojasnila. Ni bil ne čudež, ne sleparija, ampak na drevesu je rastle navadna goba, ki je bila od daleč res nekoliko podobna majhnemu kipu Matere Božje.

Zakon zadostnega razloga je imeniten za znanstveno mišljenje, za razne vede, posebno za modroslovje. Posamezne vednostne stroke so lepo urejene skupine sorodnih mislij. Vsaka misel mora biti dokazana, t. j. razviden mora biti razlog, zakaj naj jo vsprejmemo ter imamo za resnično. Zgodovina in njej sorodne vede navajajo v dokaz svojim trditvam različnih virov, v katerih so zabeleženi dogodki in dejanja. Verodostojni vir nam je razlog, da mu verujemo. Bolj abstraktne vede, n. pr. matematika — pa iščejo dokazov za svoje trditve v pojmih samih, s katerimi se ukvarjajo. Tu je naslednja misel posledica prejšnje, prejšnja pa naslednji razlog. Prav posebno stališče med različnimi vedami ima modroslovje. Ono preiskuje in pojasnjuje tiste misli, ki so naposled podlaga vsemu človeškemu spoznanju, in do katerih bolj ali manj naravnost vodijo vse vede, ne da bi jih mogla katera sama za-se, v svojih mejah dognati. Modroslovje zato vsem vedam utruje temelj in vse dovršuje. — Ker

ima modroslovec prav posebno dolžnost, da se strogo ravna po prvem zakonu mišljenja in da prodira do poslednjih razlogov, na katere se opira vse človeško spoznanje, zato je prav pri njem lahko mogoče, da postane enostranski, ter hoteč s pretirano natančnostjo izpolnjevati prvi zakon mišljenja, zane-marja naslednje zakone. Prvi zakon zahteva za vsako misel zadostnega razloga. V zgodovini modroslovja pa se nam v raznih dobah prikazujejo taki možje, katerim naposled nobeden razlog ni bil zadosten, da bi bili kako misel za resnično sprejeli ter jej s popolnim prepričanjem pritrjevali. Iz tega je izviral menenje, da ne more človek sploh ničesar zanesljivo spoznati. Ta jako pogubna zmota se imenuje skepticizem. Zaide se v to zmoto, kakor sem rekel, ako se v nemar pušča, kar velevajo naslednji zakoni mišljenja. Drugi in tretji zakon namreč zapovedujeta, da mislimo vse to, za kar imamo zadostnih razlogov; in sicer nam drugi zakon navaja razloge, zakaj sprejmemo kako misel za resnično, tretji pa nas poučuje, kdaj naj kako misel zavržemo kot nerresnično. Četrti zakon nam slednjič veleva, naj v vsakem slučaju iščemo razlogov za kako misel ali proti njej, in da ne bodimo nikdar malomarni gledé na resnico ali zmoto.

2. Drugi zakon mišljenja se imenuje zakon istosti ali istovetnosti (*principium identitatis*). Uporablja se v različnih oblikah, in težko ga je izraziti kratko. Trummer¹⁾ v svoji kratki pa dobro pisani logiki pravi: »Misli tako, da se bodo tvoje misli vjemale med seboj in z zunanjimi predmeti.« In zares se vjema ta oblika stavkova z bistvom in smotrom mišljenja. A mi hočemo za svoj namen izreči ga najsplošneje s temi-le besedami: »Bodi v svojih mislih dosleden.« — Splošno namreč ta zakon zahteva, da trdim in priznavam vse, o čemer sem se prepričal, da je resnično ter da trdim in priznavam vse, kar je z resnico v neločljivi zvezi. Ako

sem o kaki stvari prepričan, priznam jo sicer s prosto voljo, a zavedam se tudi, da sem dolžan to storiti in da se ne smem ustavljati spoznani resnici. Ako spoznani resnici stanovitno pritrjujem in ž njo vred priznavam tudi vse njene posledice, ne vsprejemam pravo za pravo nič novega v svoje misli, marveč trdim isto, o čemer sem se že v začetku prepričal, ker vsaka resnica ima nekako že v sebi razne posledice, te so torej isto, kar resnica, ena celota. Zato se zakon, ki veleva tako ravnati, imenuje zakon istosti.

Kar zaznavam, to ni samo v moji duši, ampak tudi zunaj nje. O tem smo vsi ljudje trdno prepričani; le oni čudaki v modroslovju, ki se imenujejo idealisti, trdijo, da o zunanjem svetu ne vemo ničesar. Zakaj vse naše zaznave — pravijo — so samo notranji, duševni pojavi. Poslednje je sicer res, a ti duševni pojavi izvirajo iz zunanjih. Ne mogel bi si razlagati, zakaj na določenem mestu vsikdar zaznavam drevo, zakaj je vidim in tipam, zakaj je prav takisto zaznavajo tudi drugi ljudje, in zakaj na drugem mestu ne nastajajo iste zaznave, ako bi ne priznaval, da tam res stoji drevo. Zaznava torej mi more biti zadosten razlog, da priznavam tudi zunanji predmet.

Isti zakon mišljenja zahteva dalje, da za resnično priznavam vse ono, česar ne morem sicer čutno zaznavati, kar je pa s čutnimi predmeti v taki zvezi, da bi poslednjih brez prvega ne mogli umevati. Taka je n. pr. z resničnostjo ideje »Bog«, istinitostjo človeške duše itd.

Posebna oblika drugemu zakonu mišljenja je: $A = A$. — A pomenja kako misel. V tej obliki izraža torej zakon istosti zahtevo, naj ena in ista misel ostane vedno sama sebi enaka. Ako sem si n. pr. izobrazil kak pojem, moram ž njim misliti vedno isto skupino znakov, t. j. moram ga rabiti dosledno, naj ga rabim v eni ali drugi zvezi. Ako trdim, da je moja soba štiri metre široka, in da gredica na vrtu meri tudi štiri metre, moram si štiri metre drugikrat misliti prav tako kakor prvokrat. (Dalje.)

¹⁾ Trummer. Logik, pag. 12.



SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»**Zloženke v novej slovenščini.**« Spisal R. Perušek. (Posebej natisneno iz izvestja novo-meške gimnazije za l. 1890. V Novem Mestu 1890. Str. 42. Tiskal J. Krajec v novem Mestu. O trošku pisateljevem. — V uvodu omenja gospod profesor, kako nastane knjižni jezik iz narodne govorice, in kaj je povzročevalo, da je naš jezik tako preplavljen s tujkami. Da otrebimo jezik nepotrebne tuje šare, treba je torej proučiti narodni jezik. Trdno podlago smo dosegli v glasoslovju in oblikoslovju; manj so se obdelovali doslej ostali deli; največ ledine pa čaka književnega oratarja v sintaksi, v nauku o zloženih osnovah in v besednjaku. »V nastopnej razpravi skušal sem poloviti zakone o zloženkah v novoslovenščini«, naslanja se na dotično poglavje v 2. zvezku Miklošičeve primerjalne gramatike.

V začetku razprave govori o deblu, osnovi in obrazilih. Sufiksov, s katerimi se tvorijo nominalne osnove, navaja Miklošič 185. S temi more slovenski jezik izraziti razne razmere oseb, dejanja itd. Kjer pa si jezik ne more pomoči z obrazili, rabi zloženke, ali atributivne opise.

Zloženke delimo v dve veliki krdeli: v prave zloženke in primaknenke.

Prave zloženke (str. 13—36) so ali priredne ali podredne, katerih razločujemo zopet več vrst. Najprej imamo *a*) determinativno sestavo (karmadhāraja), potem *b*) odvisno (tatpuruša) in slednjič (bahuvrīhi) posesivno sestavo. »Decomposita« slovenščini ne rabijo. Na str. 29 sq. govori o glagolih zloženih z imeni in sprepolicijami kot prefiksi, na str. 32. o imenih iz prefiksovanih glagolov.

Druga vrsta zloženek so nedovršene zloženke ali primaknenke (n. pr. mož-beseda), katere se delé v štiri razrede.

Več navesti iz te jako zanimive razprave ne dopušča prostor. Priporočamo jo pa ne le jezikoslovcem, ampak tudi vsem slovenskim pisateljem, ker bodo v njej več zvedeli, kakor naslov naznanja. v. s.

»**Doktor Štefan Kočevar**, rodoljub in pisatelj slovenski.« Spisal in založil Božidar Flegerič. Natisnila »Narodna Tiskarna« v Ljubljani. 1890. 8°. Str. 63. Cena 40 kr. — Posebno vneto pisana knjižica nam slika znanega štajarskega rodoljuba (roj. v Središču dne 14. avg. 1808. l.) ter prav to njegovo rodoljubje najbolje in najobširneje opisuje. Knjižico bi še z večjim veseljem pozdravljali, ako bi bil podal pisatelj več iz Kočevarjevega življenja, a manj iz po-

stranskih, celó nepotrebnih stvari. Koga pač zanima tako obširno razkladanje njegovega rodú? Najmanj pa je primerno iz jako razširjene Matičine knjige »Slovenci in 1848. leto« povzeti toliko v knjižico, ki se ne bode niti za tretjino tako razširila, kakor ona. — Pisavi se vidi, da je skrbel za njo gospod pisatelj, vendar so tu pa tam stavki dosti težki; v takih spisih mora biti pisava lahka. Kdaj je bil »promovovan« Kočevar, l. 1834 (str. 15.), ali 1835 (str. 16.)? Ali hočete Štajarci, da vsi Slovenci pišemo »nenavadnoj lepotoj«? — Škoda bi bilo, da bi knjižica ostala samo pri knjigarjih in bi gospod pisatelj imel še kot založnik izgubo: torej se zite rodoljubi po njej!

»**Ilustrovan narodni koledar** za navadno leto 1891. Uredil, izdal in založil Dragotin Hribar. V Ljubljani. Tiskala »Narodna Tiskarna«. 4°. Str. 164. Cena 50 kr. — Ta koledar je kaj dobro sestavljen; poleg obširne navadne koledarske vsebine ima prav rabljivo »adresno knjigo«, t. j. imenik raznih uradov in uradnikov, potem pa kratke življenjepise: gosp. dr. J. Zupanca, in pok. B. Raica, Janeza Šubica in Ivana Dolinarja s slikami. »Razgled po svetu« je poučen in zanimiv. Ugajal nam je.

»**Koledar katol. tiskovnega društva** v Ljubljani za leto 1891.« Namenjen zlasti slovenski duhovščini. Tretji letnik. Izdalo in založilo »Katoliško tiskovno društvo« v Ljubljani. 16°. Str. 114. Elegantno vezan 1 gld. Ta koledar ima namen, da služi zlasti duhovnikom kot žepna knjižica in zapisnik. Knjižica je jako lična in vesel je bode, kdor jo bode hotel rabiti. Za slovstvo je zanimiva »Ocena slovenskih knjig za mladino in ljudstvo« (nadaljevanje) gospoda Kalana.

»**Knjiga krojaštva.** Način prirojevalne umetnosti po sorazmerni teoriji.« Za samopouk in za podlago pri šolskem pouku spisal in izdal Matija Kunc, krojaški mojster v Ljubljani. Z desetimi velicimi tabelami in petdesetimi izvirnimi vzorci in z dodatkom slovarčka za krojaško obrt. Ljubljana. Samozaložba. Natisnila Klein in Kovač. 1890. V 8°. Str. 55. Cena vezani knjigi 4 gld. 20 kr. — Te knjige ne moremo ocenjevati stvarno, a radi hvalimo gospoda pisatelja, da je tudi za Slovence priredil knjigo, katero je spisal in izdal najprej v nemškem jeziku. Posebno smo mu hvaležni za nemško-slovenski besednjaček. Naj bi zavedni slovenski krojači hitro po njej segli.

»**Okrožnica** našega Sv. Očeta Leona XIII., po božji previdnosti papeža, o najtehtnejših dolžnostih kersčanskih deržavljanov.« Poslovenil in vravnal Luka Jeran, vrednik »Zgodnje Danice«.

Poterdilo visokočastito knezo-škofijstvo Ljubljansko. V Ljubljani. Samozaložba. Natisnila »Katol. Tiskarna«. 1890. 8°. Str. 24. Cena 8 kr.
Dr. F. L.

DRUGA SLOVSTVA.

„**Slov. Elementarbuch f. Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten**“ Von Josef Lendovšek, k. k. Professor am Staatsgymnasium in Villach. Preis 80 kr. — Wien. Im kais. kön. Schulbücher-Verlage. 8°. Str. 228. — Ta knjiga se odlikuje po posebni metodi, katero je g. pisatelj uporabil. Naučno ministerstvo je zahtevalo, naj se rabi pri Neslovencih za pouk v slovenščini empirsko-analitična metoda in začjenja naj se takoj s kakim celim spisom. To metodo rabijo z uspehom pri drugih modernih jezikih; svetovno znane so Toussaint-Langenscheidtove slovnice. Ker je gosp. pisatelj spisal knjigo za šolsko rabo, opustil je marsikaj, ker je učiteljeva stvar, da dopolnjuje in razširja tvarino. Sestavljena je prav primerno in pregledno iz štirih delov: v prvem je 60 beril, največ Slomškovih spisov; besede, ki nimajo poudarka na predzadnjem zlogu, so zaznamovane z akutom; drugi del podaja razlago prvih 30 beril; tretji ima kratko slovnico, četrti slovensko-nemški slovarček. Veliko blaga je nabranega na

teh 225 straneh. Knjiga je pripravna za šolsko rabo, zlasti ker je dodal g. pisatelj v posebni brošuri kratek navod, kako jo rabiti. Naslov brošuri je: »Kurze methodische Anleitung zum Unterrichte in der slovenischen Sprache. Im Anschlusse an desselben Verfassers ‚Slov. Elementarbuch‘.« Preis 30 kr. — Nekateri stvari seveda se nam zdé malo nenavadne, zlasti akcent v nekih besedah, n. pr. hválili, sijalo, zakopál, utónili, slúžili, izgubil, o beléj kači (str. 23) itd. Nenavadnih oblik bi se bilo pač dobro ogibati, n. pr. ostaviti (str. 3) m. zapustiti; se poljubé m. se poljubijo, pokleknó m. pokleknejo. Lože umljivo bi bilo začetnikom, pisati: »katero je« m. »ki je je« . . . (str. 29.) Drugo leto name-rava g. pisatelj izdati še hrestomatijo iz spisov naših najboljših pisateljev, kot II. del naznane knjige. Želimo mu iz srca mnogo uspeha.

J. D.

Prof. **Weiss - a** velika zgodovina (Weltgeschichte), katero izdaje knjigarna »Styria« v Gradcu, dospela je v 3. izdanju že do 24. sešitka, ki nam popisuje preseljevanje narodov. Ta izdajase odlikuje vsestransko in je vredna, da se znanstveniki zanjo pobrigajo. O priliki izpregovorimo morebiti še več o tem delu. — (Sešitek stane 50 kr. in obsega 5—8 pól.)



Raznoterosti.

Naše slike.

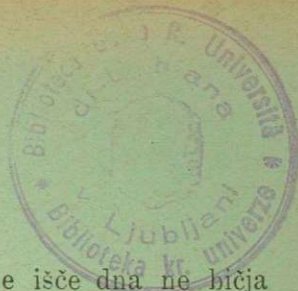
Ker poročamo o prvi sliki obširneje na drugem mestu, treba nam torej tukaj izpregovoriti le o drugi, ki kaže čitatelju Marijanišče. Upamo, da ustrezamo prijateljem lista s to sliko, ker spoznavajo po njej — rekel bi — rojstveno hišo lista samega.

Marijanišče ali »Collegium Marianum« je ljubljanska sirotišnica za dečke (ne za deklice). To ime je hiši izbral in dal njen ustanovnik, pokojni dr. Janez Gogala, ki je bil ljubljanski kanonik in vodja duhovskega semenišča, ki je bil naposled celo imenovan za ljubljanskega škofa. A predno je dosegel škofovsko čast, umrl je dné 4. maja 1884. leta. Ta duhovnik po božji volji je bil jako dobrodelen; posebno je ljubil zapuščeno, siromašno mladino. Bil je predsednik dobrodelné Vincencijeve družbe ljubljanske in na čelu te neprecenljive družbe se je trudil na vso moč, da bi pripravil zapuščenim sirotam poseben dom. S pomočjo družbe in drugih dobrotnikov je dozidal leta 1882. sirotišnico, pa samo dve tretjini tega, kar ti kaže naša slika. Koliko veselja je užil blagi mož, da so se mu

izpolnile njegove želje, pa tudi koliko skrbij je imel, da je poplačal stroške, — koliko skrbij, da je vzdržal dokaj veliki zavod! Pet let pozneje — leta 1887. jeseni — je bila hiša dovršena, in sedaj je res velika zgradba. Dolga je 66 metrov; ob cesti, od katere je nekoliko odmaknena, ima lepo železno ograjo; zadaj (na južno-zapadni strani) ji je prizidana jako lična, prostorna kapela, vredna, da si jo ogleda, kdor hodi mimo. Hiša je toliko prostorna, da je mogla že sprejeti do 130 dečkov — in tudi več —, izmed katerih so le nekateri ljubljanski (kakih 6—7) hodili domov spat, pa tudi toliko jo dobrotniki podpirajo, da more preživiti tako veliko število. Reči se mora v čast Vincencijeve družbe ljubljanske, da je ta hiša — vedno boreča se s težavami — njen venec, njen ponos, njeno veselje. Ne dá se povedati, koliko grenkih ur je že prebil ta zavod, in prav sedaj ga tlači huda poskušnja; pa tudi veselje se mudi rado v tej hiši ter se razodeva na vedrem čelu in rudečem licu živahne mladine. Treba je to le videti, da tudi ti sam ljubiš to deco in se raduješ ž njo z otroškim srcem.

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe**. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.



sovi, naj torej gresta po drugi poti, koder ju bodo spremljali hudiči sami. A Repač je le lagal. Izborno je bilo spremstvo, ki naj bi šlo z Virgilijem in Dantejem; že imena deseterih vragov nam to značijo; vsaj nekatere naj omenim¹⁾: Perotuh (Alichino), Tlačí-petač (Calcabrina), Pasji-gobec (Cagnazzo), Bradač (Barbariccia), Črnuh (Libicocco), Zmajski-zob (Draghignazzo), Pasji-krempljež (Graffiacane) i. dr. Ne morem podati čitatelju popisovanja, s katerim kaže pesnik ostudnost teh vragov, pa h krati tudi svojo čudovito spretnost v izrazih za najnižo grdobo.

Naš pesnik pripoveduje, da je že marsikaj izkusil, marsikaj slišal, tudi najbolj divji hrušč in trušč v bojih, toda take godbe ni še nikdar čul, kakoršno so delali vrage:

Nikada pak po godbi tak sirovi
Ni šetalo ne ljudstvo ne živina,
Ne nesli bark na kruti boj valovi.
Hudičev zdaj gré znana desetina;
O družbe stud!

V smolni jami prihajajo pogubljeni na površje kakor delfini, a bliskoma se zopet potapljajo; drugi pa čepé ob bregu in molé kvišku glave.

Ko včas dupin priplava bolj visoko,
Da hrbta vrh iz morskih nor (*globin*) pokaže,
Mornarju znak, da v beg zasuče roko;
Tak' dvigne se i v kljub nevprične straže
Mnog' ter iz dna, da malo se ohladi,
Pa kakor blisk pogrezne spet se v praže (*v gorečo smolo*).

Ko žabjih trum edinci, stari, mladi,
Molé na kraj kaluže gobca šobe,
Pa skrivajo v močvirju truplo zadi;
Tak' sili trop (*pogubljenec*) kaluži tej na robe (*breg*),

In komaj se približa Barbaričja (*Bradač*),
Nemudoma pogrezne vse se v globe (*globočine*).
Le čmerni nek' (*pogubljenec*), zlovoljnega obličja,
Se zamudi, ko žaba včas edina

¹⁾ Koseski jih ni slovenil, vsled česar ne umeva laščine nevešč čitatelj duhovitosti pesnikov. Tu bi bili pač izrazi à la »kvaražugon« na pravem mestu.

O begu vseh (*drugih*) ne išče dna ne bičja
(*da bi se namreč skrila ob nevarnosti*).
In Grafjakan (*Pasji-krempljež*), blizotnik samotina
(*ki je bil blizu tega pogubljenca*)
Mu v smolnato lasovje vtakne piko (*bodalo zakriviljeno*)
I dvigne ga ko gada k' ter iz brina (*zapičenega potegne, kakor gada iz brinja*.)

Ko ga je oni vrag potegnil iz smole, takoj so nad pogubljenecem že drugi vrage: Ropar-oderuh (Rubicante) mu zasaadi svoje kremplje v hrbet, »na vekomaj da bodo se poznali«, Prešičuh ga nabode na svoja dolga zoba, Črnuh mu raztrga kos rame, Zmajski-zob ga po-grabi za noge in tudi drugi ga hočejo grabiti. Težko ga brani Bradač toliko, da more pogubljenec govoriti s pesnikoma. Virgilij vpraša vrage, kdo je oni pogubljenec:

Kdo je le on', ki ondi samši stane?

Zvé, da je bil neki »Frate Gomita«, rodóm Sardinec, ki je zlorabil milost svojega gospodarja, Nino-a de' Visconti di Pisa, in je prodajal časti, službe ter počenjal druge sleparije.

Zadevši v plod, ni štedil rok ne zoba,
Je vražnike (*socražnike*) v pestéh imel gospoda,

Dovršila pa v prid je njim se dóba (*to je: prikrajšal jim je dóbo ječe*);

Izkup je vzel, ne branil jim odhoda;
Sleparstva tak' je vsakega, ne mali, (*ampak*)
Izvrstni bil te snage (*tega dela*) je oproda.

Duhovito se kaže njega zvitost in goljufivost s tem, da prekani celó vrage. Pravi namreč, da bode poklical iz jame še sedem drugih pogubljenih goljufov, vragom v veselje, ako se obrnejo malo v stran in bode mogel zapiskati. In res jih pripravi do tega. A med tem

Navarčan (*ker je bil iz Navare*) pak se zmuzne iz okresa,

Z nogama v tla vpert na kvišku ravsne,
Se otme tak pretivnega mu plesa.

Vrage so pa razjarjeni, da jih je tako prekanil:

To vsakemu (*vragu*) občutno v živo kavsne,
Posebno temu (*vragu*), ki vzrok bil je bega
(*ki je druge pregovoril, naj Navarčana malo*
pusté)

On reče (*namreč tisti vrag*): to boš plačal,
ta te šavsne!

(*To je: le čakaj, takoj te ujamem in zgrabim.*)

Pa strah je goljufa podkuril, da je bil
hitrejši nego vrag s perotmi: oni se je
potopil, vrag pa je moral frčati nazaj
tako, kakor odleti sokol sredi vode, kadar
mu je ušla raca v vodo. A vrage so
hudi. Za prvim vragom se je bil zapodil
tudi Tlačí-petač, »nevšečen take šale«

Togotno gre za onim poln pohlepa,
Da ravs in kavs priložnosti bi dale.

Tovarša on, mu bližnjega, zagrabi,
Obadva koj sta klonču (*klopčiču*) slična kepa,

Se vijeta na vse strani ostudno
Ter puhmeta v kipenje ko dve žabi.

Tako sta oba štrbunknila v smolo.
To ju je spametovalo, da sta drug dru-
gega izpustila. A iz smole priti ni bilo
lahko, ker so bile perotnice osmoljene.
Zaradi tega umevamo, kar pravi pesnik
dalje:

Barbariča (*Bradača*) prigodbe te so pekle,
Odpravi štir' osebe (*vrage*) plat na drugo,
Ki zdajci so na dana mesta tekle.
Se razdelé po sliki straž pred kugo,
Smoljake tam nabadajo drhala,
Trpeli ki so pražbe kruto tugo.
In tu predih! Zakrimo strašna žala.

Tako končava nekoliko šaljivo pripove-
dovanje o vragih in o goljufu v 21. in
22. spevu. Kolika moč pesnikova se kaže
tu v kratkem vzgledu! Vse dogodbe in
osebe slika z določnimi črtami, vse je
»individuvalno«; celó posamezne vrage
označuje tako konkretno, da jih tudi
tebi tvoja domišljija stavi pred oči, kakor
bi jih videl. Stvar, katero obdeluje Dante,
je za poezijo posebno težavna. Kolika
nevarnost, da bi to opisovanje bilo po-
dobno drugemu opisovanju, vrag vragu,
pogubljenec drugemu pogublencu, svet-
nik drugemu svetniku; kolika nevarnost,
da bi bil nadčutne verske resnice spravil
v kak didaktični (poučni) spev! A že ta
mali vzgled kaže, kako obdeluje pesnik
svojo snov. Kako kratke in primerne
prilike, kako točni izrazi (katerih seveda
ni lahko poznati iz prevoda), kaka oblast
in spretnost v jeziku!

In takemu pesniku ni omejevalo kr-
ščanstvo obzorja, ni tlačilo njegovega
duha, ni ga tešilo in morilo, kakor to-
žijo nekateri ali celó mnogi novejši pes-
niki. Zakaj? Zato, ker je bil Dante pravi,
veliki pesnik, a ti so nezmožni, slabotni
pesniki. Ker nimajo one prirojene, stvar-
jajoče moči, katero mora imeti pravi
pesnik, one moči, s katero bi mogli
opevati krščanske ideje, zato se upirajo
krščanstvu in mečejo vanje svoje puščice:
s tem se priljubljujejo čitateljem. (Dalje.)

Petnajst obhajilnih pesem

Cena 50 kr. Dobi se v »Katoliški bukvarni« v Ljubljani in pri J. Kraju v Novem Mestu. —
Jako marljivi gospod skladatelj podaje 15 pesmij o sv. obhajilu, ki se lahko pojó v cerkvi.
Ker so melodije dosti prijetne in je harmonizacija lahka, zato jih bodo gospodje pevovodje kaj
dobro rabili. Radi torej priporočamo to zbirko in želimo, da bi gospod skladatelj na tej poti
še krepko dalje deloval.

za mešani zbor. Z. ožil *Ig. Hladnik*, kapiteljski
organist v Rudolfovem. Op. 14. Fol. Stranij 10.

„Glasbena Matica“ je razposlala te dni tri krasna dela:

Teoretično-praktična klavirska šola. Spisal *Anton Foerster*. Op. 40.
IV. zvezek. Cena 1 gld. 30 kr. V Ljubljani. Založila »Glasbena Matica«.

3 Ave Maria pro una voce cum organo aut harmonium composuit *Antonius Nedved*.
Suae carae uxoris sorori *Balbinae Smolé* dedicatum. Edidit »Glasb. Matica«. Labaci 1890.

Narodne pesni z napevi. Nabral v tuhinjski dolini *Srečko Malenšek*, čvetero-
glasno postavil *Fran Gerbić* III. Na svetlo dala in založila »Glasb. Mat.« v Ljubljani 1890.

Ocenili bodemo omenjena dela o priliki. Sedaj pa le najtopleje priporočamo »Glasb. Mat.«
in želimo, da bi nam kaka spretna moč redno poročala o napredovanju tega velevažnega in tako
delavnega zavoda. Urednik, dasi ima najboljšo voljo, ne more biti vsemu kos.